

VJESNIK.

Domaće vijesti.

Zagreb. (Članak g. Dvornikovića: Pogled na današnje pedagoško stanje.) Slavonski pedagoški listovi, naročito pak češki, prate u novije doba s velikom simpatijom naš rad na pedagoškom polju i donose ne samo omanje bilješke o stanju našega školstva, nego i potanje izvještaje, pak i cijele članke. Tako je pedagoški časopis „Učitelj“, što ga u Brnu izdaje i uređuje Fr. Dleuhy profesor c. k. pedagogija priopćio u prvih pet brojeva ovogodišnjeg svoga tečaja članak našega suradnika Ljudevita Dvornikovića, što ga priopćismo u prva tri broja ovogodišnjega „Napretka“ s natpisom: „Pogled na današnje pedagoško stanje.“

— (Ispiti za učiteljsku službu u nižim pučkim školama.) Dne 12. i sljedećih dana mjeseca travnja obavljani su pred kr. ispitnim povjerenstvom u Zagrebu ispiti za učiteljsku službu u nižim pučkim školama. Ispitima se prijavilo 29 kandidata i kandidatkinja, a došlo ih je na ispit 26. Na pismenom ispitu zadani su ovi zadaci: a) iz pedagogije i hrv. jezika: Koja je zadaća nastavnika o zavičaju (domoslovstvu), i kako je valja uvesti, da bude valjanom podlogom ne samo zemljopisnoj nego i cjelokupnoj stvarnoj obuci? b) iz povjesti: Koje su promjene nastale u Hrvatskoj nakon izumrća domaće dinastije? c) iz zemljopisa: Prispodobite goru zagrebačku s Fruškom gorom istaknuvši sličnost i razliku između njih. d) iz prirodopisa: Koje se otrovno bilje spominje u čitankama, kako i kad cvate, i kojim plodom rodi? e) iz računstva: 1. Neka se praktično izradi dioba $54:21:6:5=1:2$ Ako $8\frac{3}{4}$ kg neke robe stoji 48 $\frac{1}{2}$ krune; što stoji 24 $\frac{1}{2}$ kg? 3. Koliko teži i što stoji kvadratični željezni stup, koji je visok 2:35 m, ako je brid osnovke 0:15 m, odnosno težina željeza 7:2 kg, a kg se plaća sa 64 filira?

Nakon obavljenog pismenog i usmenog ispita osposobljeni su za učiteljsku službu u nižim pučkim školama ovi kandidati i kandidatkinje: Berghauer Viktor, Bišćan Vatroslav, Brčićeva Ljubica, Bobinac Marija, (s odlikom), Cvjetko Stjepan, Čorić Jovan, Grujić Svetozar, Jöhler Ivan, Helešy Josip, Klepić Josip, Krivošić Irma, Lucerna Kamila, Močan Josip, Pavlović Anka, Peja Marija, Fichler Ljudevit (s odlikom), Polić Vjekoslav, Poštić Janko, Prica Agapija, Širola Andrija, Šufflaj Andela (s odlikom), Vitković Matej (s odlikom) i Žnidarić Terezija.

Strane vijesti.

Francuska. (Beskonfesijske državne škole.) S 320 proti 94 glasa zaključila je komora, da se posvim francuskim općinama na zidove pribije govor, što ga je prigodom debate o nastavnom budžetu govorio predašnji ministar Leon Bourgeois protiv napada klerikalnoga zastupnika Denysa Cochina i u njemu branio beskonfesijsku državnu školu. Govornik je ljevice rekao, da upravo svjetovna škola njeguje snošljivost, štovanje svačijega mnijenja a prije svega uvjerenje. Tvrdi, da je obuka u moralu nedostatna, i broj mladenačkih zločinaca među učenicima državnih škola užasno velik, a zar se ne zna, da se pretežna većina učenika svjetovnih škola posve redovito poučava u religiji i katekizmu, čije se djelovanje toliko u zvizde kuje. Nikomu se ne brani, da svoju djecu u svjetovnim školama ne daje poučavati u religiji. Što se dakle dokazuje tim, kad se kaže: „Ja ću uzeti masu učenika, koja je izišla iz svjetovnih i one učenike iz svećeničkih škola; prispodobit ću oboje, pa koji će se izreći sud protiv jednih i drugih? To ne dokazuje ništa! Logički bi to istinito bilo samo onda, kad bi se isporučili oni, koji su primali obuku u religiji i oni, koji je nijesu primali.“

Ako su više svjetske škole i nešto nazadovale u broju učenika, tomu je razlog i u tom, što više građanstvo smatra dobrim tonom, da djecu svoju snjesti u svećeničke škole, i to samo radi odnožaja i probitaka za poznije vrijeme. Nadalje ne može svatko u svjetske zavode poradi prevelike pristojbe.

Da zločini sve većimah preotimlju ne treba odgovornom činiti pučku školu, nego opće socijalne prilike, poradi kojih su otaci majka od kuće odsutni od 6 sati ujutru pa sve do večeri, a djeca sebi prepuštena bez nadzora. Nastalo je već bolje, otkad su se stvorile uredbe za zaštitu djece tamo, gdje obitelj ne može da ispuni tu dužnost. Učitelj pak, koji su proniknuti svojim dužnostima, pa se ne boje ni brige ni truda, da posvuda siju jedinstvo narodne svijesti, apostoli su i misijonari ljudskoga duha, slobodoumnosti i snošljivosti.

Pitate li me sada, reče okrenuvši se k desnicu, koje je naš moral, to vam odgovaram jednostavno: Ona zajednička glavnica, koju iskazuje moral katolika, protestanata, izraelita i slobodoumnjaka, težnja za zajedništvom u dobru. To blago hoćemo da čuvamo i za nevolju sačuvamo protiv vas!

Isprava ta dovoljno pokazuje, kako su jadne prilike u Francuskoj, gdje se već i mladež dijeli u dva neprijateljska tabora, koji reći bi pripadaju dvjema svjetovima.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgajatelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo „Hrvatskoga pedagojsko-književnog zbora“

i „Saveza hrv. učiteljskih društava“.

Uređuje Stjepan Basariček.

„Napredak“ izlazi svakoga 5., 12., 20. i 28. u mjesecu. Cijena god. mu je za Zagreb i za vanjske u Austro-ugarskoj monarkiji 5 for., za strane države 5 for. 50 nvč. U zamjenu uzimlju se svi slavenski i neslavenski pedagojski listovi. Dopisi šalju se: uredniku „Napretka“, novci: Upravi „Napretka“ (Kaptolska učionica), a reklamacije: Otpravništvu „Napretka“ (Hrvat. učit. dom). — Nefrankovani listovi ne primaju se.

Pedagojske misli Nikole Vida Gučetića

Čitano u XXVI. glavnoj skupštini hrv. pedag.-knjiž. zbora dne 17. ožujka 1898.

Napisao Ivan Širola.

Nema obrazovana Hrvata, koji ne pozna bilo po imenu, bilo po djelima po kojega od vanredno velikoga broja dubrovačkih pjesnika. A svemu učenomu svijetu poznata su slavna imena povjesničara Crijevića Tuberona, matematičara Getaldića, matematičara, astronoma i filozofa Boškovića, filozofa Stojkovića (Stoy). Gotovo nema nauke, u kojoj se Dubrovčani nijesu proslavili, ili barem svoju snagu pokušali. Bilo bi upravo čudo, da se nije našao koji od znamenitijih pisaca, da dubrovačkim ocima i majkama poda u ruke knjigu, koja će ih uputiti, kako će svoju djecu odgojiti. A ako igdje, Dubrovniku je trebalo valjano uzgojenih i obrazovanih sinova, koji će svoju domovinu znati braniti od pohlepni susjeda turskih i mletačkih. God. 1885. izdade naš hrv. ped.-knjiž. zbor knjigu zaslužnoga pisca Vicka Adamovića s natpisom: „Građa za istoriju dubrovačke pedagogije“. Ja i mnogi od nas, koji se bavimo pedag. književnošću, prviput doznasmo s velikom radošću, da se i za tu granu znanosti našao pisac, koji je htio svojim sugrađanima pružiti zdrave naputke, ne samo za upravu njihovih kuća, nego i za uzgoj njihovih sinova i kćeri. Malo vijesti podao nam je Adamović o životu piščevu. Iz tih vijesti znamo, da se rodio od prastare

vlasteoske obitelji god. 1549. Da je mnogo učio i čitao dokazuje njegovih 14 spisa u latinskom i talijanskom jeziku. Spisi se mogu razdijeliti u teološke, retoričke, filozofske i pravne. Morao je biti veoma nadaren, kad se dovino tolike učenosti, a da nije po primjeru ostalih mladih Dubrovčana svoje nauke nastavio u susjednoj Italiji, pače da se nije nigda iz Dubrovnika ni udaljio. Obavljao je redom sve građanske službe, a napokon ga zapade i najviša državna čast republike, služba retora, a to još za života svojih roditelja, što se događalo veoma rijetko. Čijeneći njegove književne zasluge isposlova mu kardinal Belarmin od pape Klementa VIII. naslov doktora filozofije i teologije, čast, koju su svjetovnjaci rijetko primali. Gučetić je svoju starost sproveo ponajviše u prekrasnom dvorcu u dubrovačkoj okolini na Trstenom. Umrije 24. siječnja 1610. u dobi od 61 godine.

Sudeći po knjizi, koju imam u ruci, Gučetić je proučio sve grčke i rimske pisce, koji su se bavili bud kojom znanošću. Proučio je i literaturu crkvenih otaca, zatim svojih suvremenjaka Talijana. Osobito je cijenio i upotrebio djela učenoga Dalmatinca Franje Patricija (1529. — 1597.). Žalibože ni jednoga od poznatih nam spisa nije napisao hrvatskim jezikom. No tomu se nije čuditi. Dubrovčani nijesu ni u slijedećim stoljećima svojih naučnih djela pisali hrvatskom prozom, a kamo li u šesnaestom stoljeću. Po mome mnijenju bit će tomu ovi razlozi: Dubrovnik je u to doba imao doduše do 40 000 žitelja. No knjigom se bavilo ponajviše samo plemstvo. Ono je dakako moglo hrvatsku knjigu čitati, no to je za znanstvene pisce bio tako uzak krug čitalaca, te su morali nastojati, da im knjige prijeđu dubrovačke međe, barem u susjednu Italiju. S druge strane za znanstvenu prozu valja da se pisac dobro učvrsti u jeziku, kojim hoće da piše. „A da dubrovački pisac“, veli Pavić*), „bude vješt hrvatski stilista, to je stvar nemoguća. Ako i jesu Dubrovčani uslijed velikoga naloga okolišnoga naroda u grad veoma rano od Rimljana iliti Talijana postajali Hrvati, ipak aristokrati dubrovački, a iz tih redova jesu pisci, ti nijesu nikada zaboravili svojega tuđega, ili da bolje rečemo pravoga porijekla i kad vidješe, da im hrvat. jezik počima već i u sudbenim raspravama premah dobivati, a oni 1472. god. stvore zakon, da rasprave i zaključci senata imaju uvijek u talijanskom jeziku bivati. Za učitelje pozivahu obično Italijane, pa odkuda da se nauče vještini hrvatskoga govora, čemu se hoće mnogo vježbanja, kad taj u gradu bijaše iskveren, a u javnosti i školi vladaše drugi jezik?“ Eto po mome mnijenju dovoljnih razloga, zašto je Gučetić svoje knjige pisao talijanskim jezikom, koji je vrlo dobro poznavao.

Adamović je u svojoj „Gradi“ donio kratak prijedlog pedagoških misli iz Gučetićeve knjige, a naš vrli pedagog g. Basariček uvrstio je u novom izdanju svoje „Povjesti pedagogije“ i Gučetića među pedagoške pisce, koje naša mladež treba da uči u hrv. učiteljskim školama. Adamović je u pohvalu Gučetićevoj knjizi izjavio, da se „može smatrati potpunim pedagoškim rukovodnikom, jer

*) Prilog k historiji dubrovačke hrv. književnosti. Rad. 31 str. 147.

toliko obiluje mudrim opomenama i napucima za odgoj i obuku“. Koliko se u tom pogledu s Adamovićem slažem, čut će gospoda slušaoci poslije. Zatim Adamović izriče patriotsku i opravdanu želju, „da bi se itko našao, da izbavi iz zaboravnosti navedenu knjigu, i da je u našem prijevodu učini pristupnom srpsko-hrvatskomu narodu u opće, a nada sve narodnim učiteljima“.

Nitko, mislim, ne bijaše pripravniji od mene, da zadovolji želji vrijednog našega suradnika Adamovića. No kako sam se u ono doba spremao za prijevod „Emila“, nijesam htio, da se primim posla, kojega ne bih mogao dostojno obaviti. No pošto bjehu dotiskana sva tri sveska Emila, i kad postigoh preučenje u Zagreb, ponudih se upravi našega zbora, da sam spreman ogledati Gučetićevo djelo, pa ga prirediti u hrvatskom izdanju. Dobrotom g. Adamovića primila je uprava to djelo na posudu iz bogate franjevačke knjižnice dubrovačke. Tiskano je god. 1589. u Mlecima kod glasovitoga tiskara Alda. Cijeli je natpis knjizi ovaj: „Uprava obitelji; napisao Nikola Vid Gozze, dubrovački plemić, član akademije skrovitih (occulti), u kojoj se u kratko raspravlja o pravoj ekonomiji, u kojoj se i na lagan i na učen način uči uprava ne samo kuće nego i grada i okolice, pa i to, kako se može umnožiti i sačuvati bogatstvo. S kazalom najznatnijih stvari. Knjižica je tiskana u maloj osmini lijepom kursivom, a ima 130 str. teksta i X str. kazala.

Da je bilo knjigu naprosto prevesti, to bi bio dosta lahak posao, pa bih bio upravi zbora za koji mjesec predao hrv. prijevod. No čim sam izvornik pročitao, vidio sam, da se hrvatsko izdanje ne može prirediti u obliku talijanskoga izdanja. Od 130 stranica knjige ima tek oko pedeset strogo pedagoških. Ostali dio ne bi mnogo zanimao današnjega čitaoca. Hrv. dakle izdanje trebalo bi da se stegne samo na pedagoški dio. Budući da je pak Gučetić svoje misli crpao ponajviše iz grčkih i rimskih pisaca, valjalo bi bilo svakako dotične spise proučiti, pa istražiti, koje je misli prihvatio, koje li izostavio. Gučetić je nadalje, kao dobar Dubrovčanin, kuduo različne poroke dubrovačkoga društva. Savjestan priređivač hrv. izdanja dužan je te poroke istražiti iz pisaca onoga doba, a to je velik posao. Napokon bi bilo valjalo pročitati i sva ostala djela Gučetićeve, prvo radi lakšega shvaćanja iste knjige, a drugo da se vidi, ima li i u njima koje pedagoško zrnice. Sve je to zahtijevalo dosta truda i vremena. No kako sam se, čim sam došao bio u Zagreb, upisao u sveučilište, morao sam taj posao odgoditi na četiri, pet godina. Sad, kad sam s pomoću božjom teški kamen dovaljao na vrh brda, ozbiljno se primih posla, da za buduću godinu priredim hrv. izdanje prama osnovi, što je malo prije načrtab, i da po mogućnosti sve učinim, da se ovo prvo i po svoj prilici jedino pedagoško djelo dubrovačke književnosti priredi što dostojnije.

No budući da je upravni odbor ovoga zbora zaželio, da se poštovanim članovima prigodom današnje glavne skupštine prikaže, ako i u manjem opsegu, sadržaj Gučetićeve djela, ja sam vrlo rado zadovoljio toj želji, pa me evo danas pred vama, da tu časnu zadaću izvršim.

(Slijedi.)

pomagalo iz povjesti kronologiju, a iz zemljopisa atlas; iz literature se prema temi daju u pomoć knjige ili ne daju. U dolje navedenim zadacima, gdje su bila dopuštena pomagala, dodana je zvjezdica. Iz područja literature i gramatike, zadani su posljednje godine kod toga ispita ovi zadaci: Kratka studija o najstarijim francuskim pojasnim piscima do 15. stoljeća. Na primjerima treba razjasniti, što se razumijeva pod riječima: kronike, memoiri i povjest. — Slika renaissance u Francuskoj u 16. stoljeću. Neka se navedu glavni uvjeti, koji su onda utjecali na francusku literaturu. Preprika staroga i modernoga (Kandidat je dobio djela Boileaura, Voltaire-a, Fénelonova). — Koje su bitna svojstva stila? Koja osobito karakterišu majstorska djela francuske proze? — Što znače riječi gai, cemiqne spirituel? Neka se objasne primjerima uzetim iz francuske literature. (Napomenuti su Morceaux choisis i Molière). — Neka se navedu razlozi, o kojih se Pascal sviđa i u naše doba. Zašto imaju Pensées trajni interes? — Neka se na primjerima učini pojmljivim, kako je Molièrov genij bio plodan i gibak. — Različnost nazora u pogledu Corneilleovih komada u 17., 18. i 19. stoljeću. — *Predgovori k Britaniku neka se obrade. — *Uloge otaca u Molièrovim komadima. — *Mlade djevojke u Molièrovim komadima. — *Vlada Ljudevita XIV. neka se obradi. Za razjašnjenje onoga, što se govori o društvu u 17. stoljeću, neka se mjesta iz Molièrovih veselih igara izaberu i razlože. — *Neka se dokaže, kako Boileau u svojim satirama, epistolama i pjesničkim umjetninama podučava hvalom i korhom. — *U nekoj višoj građanskoj školi čitali su učenici stanoviti broj basana od La Fontaina. Neka se u jednoj uri drži predavanje o velikom fabulisti. — *O listovnom slogu: njegova glavna svojstva. Neka se prispodobi dopisivanje gospode Sévigné i Voltaira. — Pripravnici valja predočiti Voltaire kao povjesnog pisca. — Pojezija u Francuskoj u 18. stoljeću. — Bitne crto i konačni posljeci literarne revolucije u Francuskoj u prvoj polovici 19. stoljeća. — Veliki povjesni pisci u 19. stoljeću. — Glagol. njegova uloga u rečenici. Vremena i načini. Različne vrste glagola. — Riječi. Različne vrste riječi, njihovi elementi. Obitelji riječi. Različna značenja jedne te iste riječi. — Iz povjesti i zemljopisa zadani su ovi zadaci: Sparta; njezino uređenje. Njezina uloga u grčkoj povjesti. — Rimsko društvo u vrijeme Antonina. Neka se navede, što se znađe o vladi, društvenim razredima, intelektualnom i moralnom stanju. — Muhamed. — Napredovanje kraljevske vlasti pod direktnim Kapetovcima. — Otkrića Portugiza i Španjolaca u 15. stoljeću. — Rat u 16. stoljeću. Treba pokazati, što su uredbi i vojnički običaji sačuvali iz srednjega vijeka i čim se od njih razlikuju. — Dvor pod Ljudevitom XIV., ceremonije i etikete. Općeni utjecaj, što ga je dvorski život vršio na tadašnje društvo. — Petar Veliki. Regentstvo 1715.—1723. Vestfalski pirenejski mir Stanje Evrope sredinom stoljeća. Francuska kolonijalna povjest od 1624.—1763. Kod opisanja Francuske u godini 1789. neka se posveti jedna ura kraljevstvu i privilegovanim razredima. Vojske i generali francuske revolucije neka se prispodobe s vojskama i generalima carstva. Ustav godine VIII. Unutrašnja politika Napoleonova od g. 1800 — 1815. Francuska u g. 1814. Glavne faze istočnoga pitanja u 19. stoljeću. More i gibanje mora. Polarni krajevi. Irska Antili. Njemačke kolonije i njemačka trgovina.

Štaterska. (Sabor o pučkoj školi.) Nedavno su na dnevnom redu u štaterskom saboru bila pitanja o preinaci školskoga zakona: a) glede školskoga polaska, b) glede kotarskoga i okružnog škol. nadzora i c) glede uređenja učiteljskih plaća u općim pučkim i građanskim školama. Usprkos t mu, što se mnogo govorilo, nije došlo do definitivnoga riješenja tih pitanja, nego su pojedini predlozi izručeni posebnim odborima, da ih prouče i shodne prijedloge donesu pred sabor u budućem zasjedanju. Štatersko učiteljstvo nije dakle došlo do željene regulacije plaća, ali je ipak zadovoljno time, da su sve stranke priznale njenu potrebu. Nešto je ipak učinio pokrajinski sabor za poboljšanje učiteljskoga stanja, a to je, da je odredio 20.000 for. kao doplatka za one muške učitelje, osobe, koje služe preko 20 godina (svaka takva osoba dobije jedanput doplatka od 50 for.), osim toga 20.000 for. kao skuparinski doplatka učiteljskomu osoblju II. i III. plaćevnoga razreda u onim krajevima, gdje je život skuplji. Nadučitelji i učitelji dobit će po 100 for. skuparinskoga doplatka; učiteljice i podučiteljice 80 for., a podučiteljice 60 for.

Bavarska. (Učitelj optužen, što je uvrijedio dijete.) Neki je tvorničar u Neugrossreuthu pogrđama napao učitelja, što mu je sina u školi nazvao „oslom“, kad je krivo riješio neki laki zadatak iz računarstva. Učitelj je tvorničara tužio, no branitelj je zahtijevao, da se njegov branjenik riješi od optužbe, jer da je i učitelj davši dječaku predikat „osao“, uvrijedio njegova oca. Sud je shvatio stvar drugojacije, te je tvorničara odsudio na 80 maraka globe, pa izjavio, da se roditelji ne mogu smatrati uvrijeđenima, ako učitelj koju oštriju kaže djetetu.

Badenska. (Da učitelji mogu što češće općiti sa svojim nadzornicima) stavljena je u Badenskoj za tekuću godinu po pripjut oveća svota za dnevniće pučkim učiteljima. U obrazlozbi se navodi: Raširujući vlada poziciju okružnih školskih vijeća stavila je u proračun svotu za dnevniće pučkim učiteljima, koje će im se davati, kad budu i izvan konferencija za znomenite službene dogovore pozivani n sijeło vizitature.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgajatelje i sve prijatelje mladeži.

Glasiló „Hrvatskoga pedagogijsko-književnog zbora“

i „Saveza hrv. učiteljskih društava“.

Uređuje Stjepan Basariček.

„Napredak“ izlazi svakoga 5., 12., 20. i 28. u mjesecu. Cijena god. mu je za Zagreb i za vanjske u Austro-ugarskoj monarkiji 5 for., za strane države 5 for. 50 nvč. U zamjenu uzimaju se svi slav. nski i neslavenski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: uredniku „Napretka“, novci: Upravi „Napretka“ (Kaptolska učionica), a reklamacije: Otpravnštvu „Napretka“ (Hrvat. učit. dom). — Nefrankovani listovi ne primaju se.

Pedagogijske misli Nikole Vida Gučetića

Čitano u XXVI. glavnoj skupštini hrv. pedag.-knjiž. zbora dne 17. ožujka 1898.

Napisao Ivan Širola.

(Dalje.)

Po običaju humanista Gučetić je svoje djelo napisao u obliku dijaloga. Pozorište je dijaloga u prekrasnom selu Trstenom, gdje je pisac imao svoj dvorac. Proljetni je dan. Poslije ugodne šale i zabave, pokraj bistra potočića (to su riječi samoga pisca) dva prijatelja sjednu, da zametnu učen razgovor. Ti su prijatelji Gučetić i plemić Stjepan Nikola Bunić. Razgovarat će se najprije o upravi kuće. Da upravo taj predmet odabiru za svoj razgovor, uzrok je u tom, „što se oči danas slabo za nju brinu, a to se jasno pozna po raspuštenu životu njihovih sinova“ str. 2. Nije to jedini put da pisac kudi tadašnje oce ne samo što se tiče uzgoja, nego i obuke. On ih kori, što previše idu za dobitkom, a djecu puštaju bez valjane obuke. A kudi i sinove, da svojih učitelja ne štiju, već ih pače preziru, pa im se groze. Da Gučetić u tom ne pretjeruje, svjedoče nam i drugi pisci onoga doba.

Najveće blagostanje vladáše u Dubrovniku koncem petnaestoga i početkom šesnaestoga stoljeća, kad je Dubrovnik s varošima brojio do 40.000 stanovnika. Brodarenje, trgovina i obrt donosili su javnoj blagajnici 80.000 zlatnih dukata.

Prema tomu blagostanju bilo je i blagostanje pojedinaca, pa je Dubrovčanin živio, kako Marin Držić veli, „jak bubrek u loju“.¹⁾ Dobro nam je poznato, kako je bogatstvo štetno djelovalo na čudoređe Grka i Rimljana. Tako je moralo biti i u Dubrovniku. Evo što M. Držić veli u svojoj Tireni:²⁾

Danaska nie stida meu ljudmi nikako
razbora ni vida, žive se opako:
stari se ne štiju, kako razlog prosi
ni svjeti njih čuju; tim rika sve nosi.
Mladost je obiesna kakono sit tovar
za razlog nesviesna ne mari niednu stvar.

U „Stancu“ nam Držić prikazuje dva pustopašna mladića plemenita roda, koji na drzovit način zbijaju šalu s ubogim „vlahom“ (seljakom) Stancem. Miho i Vlaho dva noćna potepuha hvale se, kako varaju oca. Pred ocem kažu, da idu spavati, a kad se riješe oca, oni hajd u „lov“. „Smiešni su oci ovi, hvali se Vlaho, ne će im se (promisliti), da su i oni bili svi lovci, kao i mi sad“.³⁾

U Držićevu „Skupu“ kaže Niko o dubrovačkoj mladeži: „Sramota je u ovom gradu sad na skulu hodit, a nie sramota ne umjet ni legat (čitati) ni pisat“.⁴⁾

U IV. komediji istoga pisca tuži se Staniša na djecu i na oce. Djeca t' mi sada što luda i preluda, a sve, er bič majčin ne rabi, a čaće se malo haju. Da je istom dijete zdravo, a za čovječtvo se ne mari; da je diete sito i odjeveno, a budi oslasto (glupo), kako mu drago. Ludos vlada današnji dan, mudros je pogrdjena. Djeca udriše kao konji bez uzde u polje od svih zlih djela, a nie tko, da ih uzdom od razuma ustegne.“⁵⁾

I uzgoj djevojaka rasklimao se u takovim prilikama. U „Skupu“ se Dobre tuži, kako se boji nevjeste. „Od sadanjieh nevjesta nie nego spat do podne, a kad se ustane, dvie djevojke niednoj niesu dosta, da ih sapinju i oblače, a kad se obuku, jedva do objeda mrndajuć oko glave njeke čičke od kosa savijajući i pri zcalu, uh, tuga mi je govorit, jer se zle česti, a pak se u crkvu dodje, a mise se sve svršile“.⁶⁾

Gjivo joj prigovara, pa ih brani, da tako mora biti, jer da se sada svila dere, i dobro se dere, er jes od šta. Još se iz iste Držićeve komedije vidi, da su gospođe zaboravile i kuhat i posle kućne činit.⁷⁾ Supruzi uznemiruju sluškinje („godišujice“), na koje su supruge s pravom ljubomorne, jer su bezobrazno od njih varane.

Po mome mnijenju morala su djela nekih pisaca dubrovačkih zlo djelovati na uzgoj dubrovačke mladeži. U IV. komediji Držićevoj dolazi na pozorište pedant (učitelj) Krisa, pa ga izvrgava najsramotnijemu ruglu. Još sablažnjiviju ulogu imade „pop“ u Nalješkovićevoj „VI. komediji“.⁸⁾ On je ča svodnik,

¹⁾ Stari pisci hrvatski. Djela Marina Držića. Izdala Jugosl. akad. znan. i umjetnosti. Zagreb 1875. ²⁾ str. 65. ³⁾ str. 86. Op. cit. ⁴⁾ str. 46. ⁵⁾ str. 223. ⁶⁾ str. 142. ⁷⁾ str. 213.

⁸⁾ Stari pisci hrvatski. Knj. V. str. 273.

koji u kuću prima protjerane sluškinje, a gospodar, koji ih radi ljubomorne supruge ne može više imati u kući, pohađat će ih u popovoj kući. Mladež je Držićeve i Nalješkovićeve komedije po svoj prilici slušala u privatnim kućama i na javnom trgu. Zar nijesu takove komedije morale slabo djelovati na njihovu čudorednost, a osobito na njihov ukus? A nekoje od tih komedija vrve najprostačijim izrazima. Ja sam uvjeren, da su ti pisci loše djelovali na čudoredni i estetički uzgoj ne samo mladeži nego i odraslih.

Mislim, da sam dokazao, da su Gučetićeve tužbe, što se tiče uzgoja mladeži bile oprazdane. A sada da nastavimo prikazivanje sadržaja njegove knjige.

U prvim stranicama tumači pisac što je kućno gospodarstvo (ekonomija), kako muž i žena moraju krepno živjeti, kako ih mora vezati vez ljubavi, kako imadu gospodari postupati sa služinčadi, jer tko ne zna upravljati obitelji, ne će znati ni republikom upravljati. No za uspjeh obitelji otac obitelji valja da ima svoju kuću. Zatim daje pravila, kako treba da bude sagrađena kuća već prema staležu gospodarovu. Neka ima zgodan položaj i dobru vodu, inače čovjek ne gradi sebi kuću nego grob. Zatim crta dužnosti oca obitelji, određuje po Aristotelu dob, kad su mladić i djevojka zreli za brak. Za njega određuje 37, a za nju 18 godina. Zanimljivo je da je dubrovački zakon od g. 1458. naredivao za muškarca dob od navršene 20. godine, a da se djevojka ne smije udavati prije 14. godine.⁹⁾ Tako će žene biti zrelije, a mladići će znati što rade, primajući na se teške dužnosti supruge. No ta naredba trajaše cigle dvije godine, jer već g. 1460. vraća se zakon na ustanovu crkvenoga prava, koje naznačuje za mladića 14. a za djevojku 12. god.¹⁰⁾ Nije li Gučetić kao praktičan Dubrovčanin tu Aristotelovu misao isticao imajući na umu mornarske prilike. Nije dobro — misljava možda pisac — da se mladić ženi u nezreloj dobi, pa da plovi po svijetu, a mladu neiskusnu ženu ostavlja kod kuće. Dobro je, da se vjenča tek onda, kad se nasiti putovanja, pa kad steče toliko novca, da sa svojom mladom ženom ostane kod kuće i pazi na svoje gospodarstvo. Tako je za moga djetinjstva često bivalo u hrvatskom Primorju, dok je domaće brodarstvo cvalo.

Na str. 35. pripovijeda Gučetić po uzoru Platoničara Speusipa i Platoničara Plotina i po Salomonu, da su kreposti prave žene: stidljivost, pobožnost, čistoća i ljepota. Neka ne bude brbljava, neka se čuva kićenja, koje je reći bi odveć mah uhvatilo u Dubrovniku, i neka ne bojadiše lica. Muž neka ne bude previše ljubomoran, jer eto neprestana rata u kući.

No ako muževi i moraju ljubiti svoje žene, neka im ipak ne povjeravaju državnih tajna, da ih ne bi izbrbljale svojim prijateljicama. U Dubrovniku je — nastavlja Gučetić — običaj, da šutljivu ženu drže za benastu, a za pametnu onu, koja po ulicama, u crkvi ili u susjedstvu brblja poput cvrčaka. Aristotel je dao sedam pravila, kojih se moraju držati udate žene:

⁹⁾ Bogišić. Obiteljsko pravo dubrovačko. Rad jugosl. akad. V. str. 136.

¹⁰⁾ Vojnović. Sudbeno ustrojstvo rep. dubrovačke. Rad CVIII. str. 138.

1. da šute o stvarima, koje se u kući događaju; 2. da nikoga ne puštaju u kuću bez muževa znanja; 3. da se previše ne kite; 4. da od muževa, koji upravljaju republikom ne traže tajna o onom, što se raspravljalo u vijeću, već da se radije drže svoje preslice; 5. da nasljeđuju dobre običaje svojih muževa; 6. da štiju svoje muževe ne s ropskim strahom, već poput kćeri; 7. da budu složne s muževima i u sreći i u nesreći.

(Slijedi.)

Iz petrinjske vježbaonice.

Priopćio dr. J. Turić.

Pismeni sastavak i slovnica u III. razredu pučke škole.

Na vještaj. Što bi najvoljeli da pišemo? O domovini, kako je lijepa. Pa zašto baš o tom? Govorili smo o tom neki dan, kad smo svršili sve krajeve. Hajde dakle, kazat ćemo kratat sastavak o domovini. Na tom sastavku ćemo učiti još, da ima u rečenici još dijelova osim podmeta i priroka.

I. Sabiranje misli.

Kako se zove naša domovina? — Ponovi gore i kakove su. U gorama se nađe potrebno drvo, kamen, gvožđe, kameni ugalj. Brežuljci su za vinograde i voćare zgodni. A jesu li same gore? Ispresijecane su ravnica i dolinama. Kakve su te ravnice i doline? Plodne, pune njiva oranica i livada. Oranice nas kruhom hrane, a livade stoku uzdržavaju. A kroz ravnice i doline teku rijeke i potoci. Nabroj nekoje! — Pa kako Hrvatima služe te rijeke i potoci? Potoci natapaju, a rijekama plove lađe i raznose bogatstvo zemlje s jednoga kraja na drugi. I more ima naša domovina; po njemu plove brodovi u daleke krajeve, i odnose iz naše domovine, česa mi imamo, o donose ono, česa mi nemamo. Daje nam i sol.

Pa eto dakle imamo drva, kamena, gvožđa, grožđa i voća; pak kruha, mlijeka i mesa; po vodama dobivamo od drugud, što nam treba, a što preteče od domaćega blaga, to drugomu dajemo. Naša domovina daje nam dakle sve, što nam treba, kao i dobra majka. Bismo li bez nje živjeti mogli? Ne bismo. A možemo li mi za nju što učiniti? Ne možemo. Mogu li djeca što za majku učiniti? Ne mogu. A je li nam majka kao druge žene? Nije; mi nju ljubimo. A je li nam domovina isto, što i druge zemlje? Ne! Mi nju ljubimo, ona je naša.

II. Izradak teksta.

1. Dispozicija. Hajde dakle, da ustanovimo, kojim ćemo redom pisati.
- b) Kako ćemo metnuti natpis? Naša domovina — jer o njoj pišemo. Natpis (na školsku ploču).
- b) Svaki narod ima svoju domovinu, dakle ima više domovina, i da se u razgovoru razaznaje jedna od druge, to svaka ima ime. Kako se zove naša do-

movina? A treba li to ovdje napisati? Treba, da se zna, koja je to naša domovina. Ime. (Na školsku ploču).

c) Oblik.

d) Bogatstvo.

e) Ljubav naša prema domovini.

I te tri točke dispozicije izrade se s djecom i napišu na ploču.

2. Tekst. a) Kako glasi zadatak? Naša domovina.

b) Reci prvu misao! Naša domovina zove se Hrvatska.

Druga misao. Čega ima Hrvatska? Hrvatska ima gora, Hrvatska ima ravnica, Hrvatska ima dolina.

Hrvatska ima gora, dolina i ravnica.

d) Sada o vodi. Mislite na potoke i rijeke najprije, a onda na more. Potoci i rijeke teku kroz doline i ravnice. Dobro ste rekli, ali se ljepše veli: prosijecaju. Ponovi dakle tu rečenicu, ali s riječju prosijecaju. Potoci i rijeke prosijecaju doline i ravnice.

Sve se te rečenice skupa ponavljaju, dok ih i lošiji ne znadu pravilno izreći.

e) Sada o moru. Hrvatska ima i more.

f) Sada o bogatstvu i to gora. Reci, česa sve imaju gore? Gore imaju ruda, šuma, vinograda i voćnjaka.

Tako je, ali ćemo reći da su pune. Kad se kaže da imaju, onda se može misliti, da imaju malo ili mnogo, a kad se kaže, da su pune, onda se zna, da su bogate. Dakle reci još jednom tu rečenicu, ali s riječju pune. Gore su pune ruda, šuma, vinograda i voćnjaka. — Ponavljanje i pamćenje.

Na taj način sastave djeca još i ove rečenice, koje se točno upamte: Polja rode žitom. Livade hrane pitoma stada. Rijeke i more nose brodove. Domovina nas hrani i brani. Ljubimo Hrvatsku kao majku.

Sada će se tekst zadaće naučiti gotovo doslovce.

III. Slovnčki dio.

Tekst, na kom će se preduzimati slovnica, glasi ovako.

Naša domovina.

Naša se domovina zove Hrvatska. Hrvatska ima gora, dolina i ravnica. Potoci i rijeke prosijecaju doline i ravnice. Hrvatska ima i more.

Gore su pune ruda, šuma, vinograda i voćnjaka. Polja rode žitom. Livade hrane pitoma stada. Rijeke i more nose brodove.

Domovina nas hrani i brani od zla. Ljubimo našu domovinu!

1. Učvršćivanje poznatoga, i to nesigurnog.

a) Koje se riječi ne smiju skupa napisati, a gdje može mnogi od vas da pogriješi: naša se, gore su, od zla.

b) Napiši: Hrvatska. Zašto veliki H? — Reci još koje vlastito ime. Zašto se piše ts, a ne c? Jer se sastavi od Hrvat i ska. Kako se piše grad-ski? Sa dsk, a i tu se čuje c.

VJESNIK.

Domaće vijesti.

Zagreb. (Promjene u učiteljstvu srednjih škola). Potvrđen je: Draženović Andrija kr. gornjogradske gimnazije u Zagrebu dodijeljeni srednjoškolski učitelj, pa mu je podjednako podijeljen naslov profesora.

— (Promjene u učiteljstvu pučkih škola.) Imenovani su: Miškatić Ivan, pučki učitelj u Cerniku, ravn učiteljem niže pučke škole u istom mjestu. Radelić Nikola, privr. učitelj u Gor. Sredicama, pravim učiteljem niže pučke škole u istom mjestu. Mallus Ivan, privr. učitelj u Crikvenici, pravim učiteljem niže pučke škole u istom mjestu. Rukavina Marija, privr. učiteljica u Beogradu, pravom učiteljicom niže pučke škole u istom mjestu. Leder Elvira, privr. učiteljica u Delnicama, pravom učiteljicom niže pučke škole u istom mjestu. Imenovan je i pridijeljen: Jug Mihovio, kandidat pučkoga učiteljstva, privrem. učiteljem, te je pridijeljen na službovanje nižoj pučkoj školi u Zaprudu. Postavljeni su: Marčić Grga, pučki učitelj u Šestinama, ravnajući učiteljem niže pučke škole u istom mjestu. Golner Herman, učitelj u Rači, ravnajući učiteljem pri nižoj pučkoj školi u istom mjestu. Premješteni su: Ivanić Aleksandar, privrem. učitelj u Grku, na nižu pučku školu u Maloj Višici. Petković Anka, učiteljica u Mašiću, na pučku školu u Glini. Simić pl. Milan, učitelj u Županji, na nižu pučku školu u Bošnjacima. Kovačević Franjo, učitelj u Karlobagu, na višu pučku školu u Otočcu. Odrještene su od učiteljske službe: Grgur Ljubica, privr. učiteljica niže pučke škole u Klasnici. Muljević Viktorija, učiteljica niže pučke škole u Feričancima, radi prijelaza u bosansko-hercegovačku školsku službu. Umirovljeni su: Puhar Petronela, učiteljica niže pučke škole u Plaskom. Oljevac Đuro, pučki učitelj u Zaprudu. Deželić Franjo, učitelj više pučke škole u Virju. Umrli su: Stanke Marko, privr. učitelj niže pučke škole u Okolima, dne 28. ožujka 1898. Dobrijević Jovo, učitelj niže pučke škole u Batinjanima, dne 28. ožujka 1898. Vrabelj Antun, učitelj niže pučke škole u Jalžabetu, dne 21. ožujka 1898.

Strane vijesti.

Bukovina. (Uređenje učiteljskih plaća.) Bukovinski je sabor u svojoj sjednici od 26. veljače o. g. konačno uredio učiteljske plaće. Novi će zakon stupiti u krepost prvim siječnjem 1899. Glavne točke toga zakona jesu ove: I. kategorija: ravnatelj i učitelji građanskih škola, pet desetina 800 for. pet de-

setina 900 for. temeljne plaće. II. kategorija: nadučitelji i učitelji pučkih škola, jedna trećina 500 for., jedna trećina 600 for., jedna trećina 700 for. temeljne plaće. III. kategorija: podučitelji pučkih škola, pet desetina 400 for., pet desetina 450 for. plaće. Učiteljice su s učiteljima u plaću ravnopravne. Privremeno namješteno učit. osoblje dobivat će plaću najnižega stupnja dotične kategorije, podučitelji sa svjedodžbom zrelosti 360 for. Iz nižega plaćevnoga stupnja u viši dotične kategorije pomiče c. kr. zem. školsko vijeće, a iz jedne kategorije u drugu biva samo imenovanjem na temelju prezentacije. Petgodišnji doplaci dopuštaju se samo za I. i II. kategoriju, i to šest doplataka po 80, dotično 50 f. Učiteljskim osobama III. kategorije dopuštaju se najviše dva doplatka po 30 for. Funkcionari doplaci iznose na jednorazrednim pučkim školama 30, na dvorazrednim 60, trirazrednim 100, četvorazrednim 130, peterazrednim 150, šesterazrednim 170, na trirazrednim građanskim školama 100, a na građanskim školama spojenim s pučkom školom 200 for. Učitelji vjere primat će plaću najvišega stupnja one kategorije, u koju su uvršteni. Činovnički učitelji ne padaju pod ustanove ovoga zakona u pogledu njihovih plaća, nego im se mogu naredbenim putem odrediti veće plaće, ali ih smije umanjiti samo zem. zakonodavno tijelo, pa i onda, ako grad Črnovice prestane biti posebnim škol. okruženjem.

Svaštice.

— (Protiv biciklovanja djece) izjavilo se već više liječničkih auctoriteta. Oni priznaju, da biciklovanje jača pluća i mišice, ali opazaju, da je pri tom potreban veliki tjelesni napor. Da se za biciklovanje proizvede nužna sila, i da se hrane mišice, koje teško rade, potrebno je da neprestance pritječe dovoljna množina krvi. Time se uskraćuje krv ostalim organima tijela, koji se onda sprečavaju u svom razvitku. Time mogu osobito u dobi rastanja nastati kobne posljedice. Osobito će trpjeti moždani i živci. Još treba uzeti na um i to, da je mladež sklona na to, da sve prekomjerno uživa, pa tako se može strasno odati i naporu biciklovanju. Kosti su nadalje u djece još mlade i meke, pa se duljim biciklovanjem mogu vrlo lako savinuti i iskriviti. Konačno je upotrebljavanje doljnih udova pri biciklovanju već zato štetno, što se zglobovi prenapunjavu rrvlju, i tako se često upale koljena i zglobovi. Sve te štetne posljedice tim su pogibeljnije, što su djeca mlada. Liječnici tvrde, da se biciklovanje može dopustiti samo onda, kad se čovjek razvio tjelesno i duševno.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgajatelje i sve prijatelje mladeži.

Glasil o „Hrvatskoga pedagogijsko-književnog zbora“

i „Saveza hrv. učiteljskih društava“.

Uređuje Stjepan Basariček.

„Napredak“ izlazi svakoga 5., 12., 20. i 28. u mjesecu. Cijena god. mu je za Zagreb i za vanjske u Austro-ugarsko monarkiji 5 for., za strane države 5 for. 50 nvč. U zamjenu uzimlju se svi slavnski i neslavnski pedagogijski astovi. Dopisi šalju se: uredniku „Napretka“, novci: Upravi „Napretka“ (Kaptolska učionica), a reklamacije: Otpisništvu „Napretka“ (Hrvat. učit. dom). — Nefrankovani listovi ne primaju se.

Pedagogijske misli Nikole Vida Gučetića.

Čitano u XXVI. glavnoj skupštini hrv. pedag.-knjiž. zbora dne 17. ožujka 1898.

Napisao Ivan Širola.

(Dalje.)

Davši tako svojim sugrađanima zdrava pravila za upravu njihovih obitelji, pisac će sada dati pravila za uzgoj njihove djece

Najprije govori o ljubavi otaca prema djeci. Oci su, veli sv. Pavao, više dužni brinuti se za imutak svoje djece, nego djeca za imutak svojih otaca. Muškarac valja da pazi, iz čije se kuće ženi, kakovi su roditelji djevojke, i kakvo joj je vladanje. Ne bude li tako činio, rađat će djecu na ruglo, sramotu i propast svoje obitelji. Ako su predi bili bolesni ljudi, i djeca će na svijet donijeti iste mane. A tako će isto od svojih preda baštiniti i duševne mane, ako su bili tati, razbojnici ili inače nepošteni ljudi.

Majčina je dužnost (po Aristotelu), da dijete hrani i prije i poslije poroda. Pisac navodi nekoliko pravila za njezinu trudnoću: neka se kani teško probavnih jela, neka giblje tijelo, a svoj duh neka obrati k veselim, ugodnim i čistim mislima. Kad porodi, neka dijete hrani svojim mlijekom, a samo u nuždi neka mu traži dojilju, koja treba da bude tjelesnim ustrojem srodna roditelji. Vina ne treba djeci davati, dok se doje. Dojilje neka dječicu ne plaše i ne rastužuju, da

im bude duh miran Djetešce neka se već sada privikava na studen, koja učvršćuje udove. Treba ga već sada priučavati na neudoban život, a ne dopuštati mu da žive u slastima (Platon). Već počevši od treće godine neka djeca vježbaju tijelo (Platon „Zakoni“).

Aristotel je mladost razdjelio u tri perijode i to: od poroda do 7 god.; od 7—14 god.; od 14—21. U prvoj dobi neka dječak nauči pismena i slogove, t. j. čitati i pisati i to više igrajući se, nego li ozbiljno.

U dobi od 7—14. god. počinje se malo po malo buditi razum. Dijete već pozna razliku među dobrim i zlim, poštenim i nepoštenim. U toj se dobi neka dijete hrani nešto tvrdim i sušim jelima i u većoj mjeri. Ne treba izabranih i sladakusnih jela, kojima bogataši i plemići hrane svoju djecu. Vina neka ne piju bez vode. Tijelo neka vježbaju mnogo više, nego li u prvoj dobi. Preporučuje skakanje, plesanje, rvanje, no neka se čuvaju prevelika napora.

Sad je vrijeme, da se uče gramatici, logici, retorici i muzici. No ovim disciplinama valja dodati (po Aristotelu) gramatiku i slikarstvo (risanje), a po Platonu aritmetiku, domaće zakone, geometriju, filozofiju i metafiziku. Neka mladež mnogo uči, jer joj je sada pamet u cvijetu, pa dugo pamti, što sada nauči.

Kad dječak stupa u treću sedmogodišnju perijodu, poraslo mu je tijelo i snaga. S toga će trebati i više tjelesne vježbe i više hrane. Treba ga priučavati na to, da čuje noću, na gombališta, na vježbe s oružjem, da u pogibli grad imade dosta jakih i spretnih branilaca. Ali zato treba poštenih i učenih učitelja. Žalibože u Dubrovniku nije uzgoj, kakav bi mogao biti. Kad mladić doraste do 14. godine, ostavlja školu, slabo štuje svoje učitelje. Pače, kad učitelj hoće da daka ukori ili kazni, ovaj mu prkosi, pa mu se i grozi. Njihovi oci više paze na obrađivanje vinograda, nego li na uzgoj svoje djece. Pa ipak kad bi ljudi radali životinje, svatko bi uživao u tom, da ih uči i odgaja bilo za korist, bilo za zabavu. No pošto nam je Bog dopustio, da rađamo razumne stvorove, mi smo tako malovrijedni, da našom krivnjom djeca postaju životinje i zvijeri bez stida. Ovu je misao malko drugojačije upotrebio Spencer, koji se u poznatoj knjizi „O uzgoju“ tuži, da ljudi revno pretresaju pitanje o postupanju sa životinjama, a o uzgoju djece ne ćeš od njih čuti ni jedne riječi.

O svojstvima dobra učitelja raspravlja Gučetić ovako: Da svoju zadaću valjano vrši, neka bude pošten i iskusan za svoje zvanje. Neka bude valjan u govoru i radu. Neka mu budu pristale kretnje i izraz njegova tijela. Budući da se djela doimlju više nego riječi i budući da se mladići najviše upravljaju i uzgajaju primjerom učiteljeva života, neka se učitelj pokazuje radije kao dobrotiv i blag čovjek, nego li kao ohol i surov. Seneka veli, — nastavlja Gučetić — da se duh ljudski lakše privabljuje ljubavlju nego silom. Mladež, s kojom se postupi blago i ljubežljivo, većinom postaje blaga i ljubežljiva. U istinu, tko odmah daje djetetu strah za čuvara, slabo ga je osigurao. Neka učitelj s prvine ne pokazuje djeci grozno lice, već prijazno i blago, jer će poslije uvijek morati upotrebljavati šiba. Učitelji moraju nadalje biti razboriti, t. j. moraju

budnim okom paziti, kakove je čudi koje dijete i na što naginje, da može upotrebiti ona sredstva, kojima će ga moći okrenuti od zlih sklonosti k dobrima, pa dijete u njima učvrstiti. Kako je vidjeti, ovoj slici dobra učitelja malo bi se šta u glavnom moglo dodati. Tuj se ne zanemaruje ni psihološka zadaća uzgoja, jer se od njega zahtijeva, da pazi na uzgajnikovu individualnost, pa da prama njojzi udesi svoj rad.

Gučetić je posebnu partiju svoje knjige posvetio moralnomu uzgoju, premda se diljem njegove knjige gotovo na svakoj stranici nalazi o tom po koji naputak. Zanimljivo je znati, da on ne smatra dijete ni od naravi zlim ni dobrim. „Naša narav, veli pisac u sredini je među dobrim i zlim, al ipak više naginje na zlo, nego li na dobro. Naša naime duša u prvoj dobi jako slijedi tjelesni ustroj, te naginje onamo, kamo je vodi osjetna težnja (appetito sensitivo). Toj težnji veoma ugađa ugodan predmet, koji uzrujava osjetila i maštu u nadi za nečim, što je prividno dobro.

Budući da su osjetila znamenit faktor u uzgoju dječakovu, valja im posvetiti osobitu pomniju. Osjetila su u istinu vrata, veli Gučetić, „kojima u našu dušu ulazi ono, što je pošteno, i što je nepošteno. — Budemo li dobro upravljali osjećanjem djetinjim, bit će mu i duša uglađena i dobro uzgojena.*) No već sada moramo opaziti, da se uzgoj osjetila, što ga Gučetić (reći bi po Plotinu Platoničaru i Filonu Judeju, koje u tom odsjeku navodi) preporučuje, ne slaže s onim uzgojem, što ga za osjetila preporučuje Rousseau, koji je u tom pogledu bez premca u filozofskoj literaturi. Rousseau je prvi podigao svoj glas, da valja osjetila uzgajati radi njih samih, a ne samo kao sredstva duše. On hoće da dijete nauči osjećati, t. j. „gledati, slušati, pipati“, da se nauči „mjeriti, brojiti, vagati, prisposobljati“. Gučetić dakako ne traži toliko. Njegov uzgoj osjetila više je negativan, pa im ne namjenjuje one zadaće, koju im je poslije namijenio Locke s tvrdnjom: Nihil est in intellectu, quod non fuit in sensu, t. j. osjetila su oruđe za naše spoznaje. Gučetić veli doduše ponovno izriječkom: „Osjetila su naša poput vrata, kojima predmeti osjetni i neosjetni (!) ulaze u našu dušu“. No ja mislim da je on time mislio samo na dobro ili zlo, što ga ti predmeti u našu dušu donose.

Evo kako valja po Gučetiću uzgajati osjetila. „Vidno osjetilo uzgajati će učitelj tako, da dječaku ne dopusti, da vidi, što je ružno i besramno. U toj naime dobi čvrsto zapamti ono, što vidi, a silno zavoli, što je vidio zabavna ili ugodna. Isto tako će učitelj postupati i sa slušnim osjetilom. „Slušanje nepoštenih govora potiče našu dušu na zlo, a po gotovo u toj nježnoj i lakoumnoj dobi. Osjetilo mirisanja valja njegovati tako, da dječak ne miriše onih stvari, koje mogu poticati na pohotu. Često je puta mladića mirisanje dovelo do raspušte-

*) Ovoj vrlo zgodnoj i umnoj rečenici nalazimo trag u divnoj raspravi Sv. Augustina o pamćenju i osjetilima. „Sve ulazi u pamet kroz svoja osobita vrata i stavlja se na svoje mjesto (str. 224). Oči, uši, nozdrve, ukus i pip jesu „vrata našega tijela“. Ispovijesti sv. Aurelija Augustina. Preveo Antun Sasso. str. 227. Zagreb 1894.

nosti. Nepoštene se žene znadu nepristojno parfumovati, te su mnogo puta zavele na nepoštena djela“.

Osjetilo kušanja (t. j. usta) valja tako njegovati, da djeca ne govore nepristojne riječi, da ne lažu, da ne budu brbljiva. Zatim valja nastojati, da djeca budu umjerena u jelu i pilu, da ne jedu ni prerano ni prekasno. Još se više moraju čuvati prekomjerna pila nego li jela, jer pilo potiče na suvišan trošak, škodi glavi, sili na sramotno vladanje, što se o jelu ne može kazati. To su pravila za osjetilo kušanja, a što se tiče pipanja, to (ne znam zašto) prepušta pisac samomu uzgajatelju.

Učitelj će nadalje budno paziti na odijelo mladića. Neka u tom ne pretjeruju, a opeta neka odijelom i ne oskudijevaju, već se neka drže srednje staze, koja je najkrepesnija. Oni dječaci koji se odijevaju mekušnim i nježnim odijelom, lasno postaju razuzdani i nestrpljivi u naporima. Neka odijelo bude zgodno za godišnje doba, pristojno skrojeno, a tako i od prikladne tkanine. Neka se ne povode za onim smušenjacima, koji, ne svake godine, već svakog mjeseca, pače svakoga tjedna mijenjaju odijela, prezirući ona što su ih malo prije nosili. K tomu neka se u odijevanju drže običaja zemlje, u kojoj su se redili.

Osobito bi pak na moralni uzgoj dječakov djelovalo zlo društvo, koje ga može pokvariti više od kuge. Radi zla društva dječaci bivaju neposlušni svojim učiteljima. No nije dosta da ga čuvamo od zla društva. Već od 7. godine valja da ga neprestano potičemo na dobro, kreporno vladanje, a od nevaljala i opaka da ga čuvamo. Učitelj, koji učenike nastoji očuvati od zla društva, a ne brine se za to, da se kreporno vlada, nalik je na liječnika, koji doduše bolesniku zabranjuje ono, što mu je škodljivo, ali mu ne propisuje, što mu je korisno za hranu i upravljanje života. Takov bi liječnik bio neznalica. Napokon valja paziti da pred djecom ne govorimo nepristojnih riječi. Lijepo pristaje rečenica spomenutoga Dalmatinca Patricija: *Pueri nunquam audiant quid obsceni, nam turpiter dicta sequuntur turpiter facta.* (Djeca neka ne čuju ništa nepristojna, jer iza sramotnih riječi slijede sramotni čini).

(Svršetak slijedi.)

Tjelesne kazne u njemačkim i francuskim školama.

Priopćuje ravnatelj Sava Diklić.

S jedne i s druge strane rijeke Rajne ističe se rado razlika u disciplini njemačkih i francuskih škola. Između sviju opreka u tom pogledu najviše se spominje pitanje o kaznama u osnovnim školama. Povodom djela, koje je tu skoro izdao A. Fricke u Braunschweigu s natpisom: „Das Züchtigungsrecht der Volksschullehrer nach Urtheilen des Reichsgerichtes“, to je pitanje sad i u Njemačkoj opet na dnevnom redu. U spomenutom djelu nalazimo zbirku konačnih odluka, koje je izreklo državno sudište u Lipskom povodom presuda pokrajinskih

sudova u parnicama između roditelja tjelesno kažnjene školske djece i učitelja, koji su tu kaznu po mišljenju roditelja zlorabili.

Djelo je to zainteresovalo u velike školske stručnjake njemačke i francuske. Mislimo, da će o njemu izrečeno francusko mnijenje i naše učiteljstvo zanimati, s toga ga iznosimo, kako je ovih dana izloženo u francuskom pedagoškom časopisu „Revue pédagogique“. Njemačke učitelje zanima to djelo, jer po mnijenju pisca nalaze u njemu za svoje ravnanje granice, koje pravda dopušta za tjelesne kazne u školi i koje se prekoračiti ne smiju; francuske učitelje opet zanima, što u njemu vide sasvim drugo shvaćanje discipline školske, nego što je u običaju kod njih.

Paralela među ta dva različna sistema discipline školske dovodi francuske učitelje do zaključka, da se i odsad još čvršće drže načela svojih najboljih pedagoga, koja su priznana tamošnjim školskim uredbama.

I.

Svaka upotreba tjelesne kazne u Francuskoj je zakonom zabranjena. I tamo je mnogo vremena prošlo, dok je to načelo svuda pobijedilo. Držeći se Rabelais-a, Montaigne-a, Fenelon-a i Rousseau-a, pedagogija francuska hoće, da se sva disciplina u školi osniva na autoritetu učiteljevu, a ne na strahu od tjelesne kazne. Zablude srca, slabosti volje i pogriješke duševne u opće ne mogu se popraviti samo dojmom na tijelo; srcem i voljom učenikovom mora učitelj upravljati, cijeli duševni život njegov treba da on predobije, kako bi mogao njime vladati i k dobru ga privesti. Kad se tijelo kaznom muči, ne popravlja se time značaj djeteta, nego se postigne to, da dijete često bude uporno, tvrdoglavo, ili se u njemu slomi svaka osobnost (individualnost).

Montaigne veli: „Nema ničega, što bi tako razuzdalo i zbunilo dijete, koje je od naravi dobro, kao što to mogu tjelesne kazne“. Koji učenik voli svoga učitelja, mjesto da ga se boji, rado će slušati njegove savjete i povest će se za njim dragovoljno u svačem: riječ nepovoljna, mig oštiji, pogled strožiji učiteljev dostatni su, da učenika dovedu u red.

Ali dok se tjelesne kazne oštro odsuđuju i upravo zabacuju u Francuskoj, one se prihvaćaju i upotrebljavaju bez svakoga zazora u mnogim državama evropskim, naročito pak u Engleskoj i Njemačkoj. I preko la Manche (u Engleskoj), i preko Rajne (u Njemačkoj), ma da tamo grmi Spencer oštro proti tim „postupeima barbarskim“, ma da blagi i dobroćudni otac Pestalozzi ovamo upućuje ma put protivan tim „barbarskim postupcima“, šiba je ostala ovdje i tamo jednim od glavnih sredstava discipline školske. Više pedagoških rasprava vrlo ozbiljno dokazuje potrebu kazne rukom, a uredbe školske odobravaju im porabu.

Vrijedno se upoznati s teorijom, koja opravdava porabu tjelesne kazne u njemačkim školama. Ona je u kratko i jasno izložena u jednoj odluci, koju je izreklo spomenuto već državno njemačko sudište ovako: „Juridički ima svaki čovjek pravo na lični svoj integritet. Onaj, koji namjerice krnji to lično pravo,

civenni u Perugiji. 5. Sveza između elemen-
tarne i sekundarne škole. 6. Pedagogija za-
bavišta prema sistemu Fröblovu. Ref. gospo-
dica Agazzi, predstojnica zabavišta u Bres-
ciji. 7. Sveza između zabavišta i nižih raz-
reda elementarne škole. Ref. Pasquali, rav-
natelj gradske škole u Bresciji.

Njemačka. (Samovolja općine grada
Špajera.) Zastupstvo grada Špajera (Speier)
uskratilo je učitelju Stelcenmilleru, da se pro-
makne u viši plaćevni razred, premda mu se
nije moglo ništa prigovoriti. Kad se radi toga
pritužio, odgovorio mu je načelnik, da je pre-
ma gradskom statutu svako promaknuće učitelja
u viši plaćevni razred ovisno o prihvatu
gradskoga zastupstva i da se dobni doplaći
ne smatraju dijelom plaće, nego nekim oso-
bitim priznanjem. Kotarski ured, na koji
je prizvao, nije priznao razloge gradskoga
zastupstva, nego je ukinuo zaključak nje-
gov, pošto se protivi zakonitim propisima.
U odluci ističe kotarski ured, da je škola
doduše na teret općini, ali nije općinski
zavod, nego državna uredba. Učitelj je služ-
benik državni, a ne općinski. Prema tomu ne-
ma općina vlasti ni da disciplinarno postupi
proti učitelju, ni da ga kvalifikuje. Financi-
jalne dužnosti općine prema učitelju ne pro-
težu se samo na zakonom ustanovljena beriva,
nego i na ona, koja je općina dragovoljno pre-
uzela. O samovoljnom uskraćivanju beriva ne
može da bude govora.

Francuska. (Vrijednost poučnih šet-
nja.) Greard, vicedirektor pariske akademije,
upravo je na akademijske inspektore svoga
okružja dvije naredbe o velikoj vrijednosti
poučnih šetnja. Kao što je potrebno, veli on,
da se učenici upoznaju s glavnom industri-
jom svoje zemlje, da se time razjasni teore-
tička obuka u razredu, tako ih isto treba
upoznati i s bojnim poljima, spomenicima,
muzejima, koji nijesu predaleko, pa se mogu
pohoditi, jer će oni doprinijeti tomu, da im
svjetska povjest bude pojmljivijom, a zna-
miti događaji domaće povjesti jasniji.

— (Društvo pedagoških novinara) ustro-
jeno prošle godine u Parizu, kani da za ve-
like svjetske izložbe priredi skupštinu, kod
koje bi sudjelovali ne samo urednici, nego i
suradnici pedagoških časopisa. Među nim
raspravljala bi se i ova pitanja: 1. Uloga,
koju u svim zemljama igra pedagoška štam-
pa, kao što i njen utjecaj na javno mnijenje.
2. Uređenje internacionalnoga bureaua za
obavije ti u pogledu obuke i uzgoja. 3. Dje-
lovanje pedagoške štampe na uzgoj naroda.
4. Uređenje, da različne novine međusobno
čuvstvaju i da jedne o drugima izvješćuju.
5. Koja su sredstva, da obitelji što više za-
voli uzgoj i obuku? 6. Krčenje puta do mo-

ralnog i materijalnoga solidariteta među
članovima pedagoške štampe. Sre vijesti, koje
se tiču skupštine, neka se uprave na g. P.
Beurdeley-a, društvenoga predsjednika, a la
mairie, de l' Elysée, 11, rue d' Anjou, Paris.

Svaštice.

— (O preopterećivanju učenika) izjav-
ljuje se u „D. Medizinal-Ztg-u“ neki liječnik
ovako: Nije ono, što škola traži, samo po
sebi odviše, nego su dječaci živeći naopako
samo s velikom mukom vrsni, da zadovolje
zahtjevima škole, premda su ti zahtjevi zna-
tno manji, nego su bili u predašnja vremena.
Roditelji dopuštaju obično djeci, da žive onako,
kako se nikako ne slaže s uspješnim polas-
kom škole. Mladež polazi već u vrlo mlada-
noj dobi kazalište, koncerte, cirkuse itd., ona
zalazi u konditoraje, krčme i društva; u
kratko ona se od posla odvraća najrazlični-
jim i ne uvijek najprikladnijim zabavama
tako, da joj za rad manjka vrijeme a ljubav
se izgubi k ozbiljnoj nauci. K tomu dolazi
još jedna glavna pogriješka — kasno lije-
ganje. Može li se od tako uzgojene djece oče-
kivati duševna i tjelesna svježost, kakovu
škola svim pravom zahtijeva? Ona dolaze
polusnena i nevesela u školu, odsjede ondje
svoje sate s malo pažnje, proklinju u sebi
svako silovito učenje, trpe od glavobolje, loše
prave domaće svoje zadaće, dobivaju rdave
redove, a konac svemu tomu jest — jadiko-
vanje cijele obitelji, da škola preopterećuje
miljenke njihove. Tomu krivom uzgoju treba
energički na put stati. Polazak kazališta i
koncerta treba dopustiti jedino zrelijoj mla-
deži, a i njoj samo iznimice i strogo pazeci
na izbor kazališnoga komada. U društva u
opće ne pripadaju dječaci, a učenici najvišega
razreda samo u posve iznimnim prilikama.
Tako isto treba da su im i vrata gostionice
zaključana. I kod kuće neka im je apsolutno
zabranjeno svako uživanje žestokih pića ba-
rem do najviša dva razreda, a poslije samo
u vrlo malenom kvantumu. Pogubnost uživa-
nja spiritoza u mladenačkoj dobi poznata
je; duh i tijelo slabi se njima, te se čine ne-
sposobnima za svaki ustrajni rad. Djeca mo-
raju da rano lijevaju; njihov organizam, koji
se razvija zahtijeva mnogo mira, ako hoće
da uspješno radi tjelesno i duševno. S toga
treba male učenike slati u postelju već u 8
sati, pa ni oni najviših razreda ne bi smjeli
nigda poslije 9 sati lijevati. Prema tomu pu-
stimo već jednom pitanje o preopterećivanju,
pa uzgajajmo djecu prema zahtjevima higij-
ene. Tada će tužbe današnje umorne, blazi-
rane i alkoholom otrovane djece s njihovim
nezrelim idejama doskora nestati, te će u
školi opet vladati svjež i veseo duh.

Broj 19.

U ZAGREBU 20. SVIBNJA 1898.

Tečaj XXXIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgajatelje i sve prijatelje mladeži.

Glasil o „Hrvatskoga pedagojsko-književnog zbora“

i „Saveza hrv. učiteljskih društava“.

Uređuje Stjepan Basariček.

„Napredak“ izlazi svakoga 5., 12., 20. i 28. u mjesecu. Cijena god. mu je za Zagreb i za vanjske u Austro-ugarsko
monarkiji 5 for., za strane države 5 for. 50 nvč. U zamjenu uzimlju se svi slavenski i neslavenski pedagojski
astovi. Dopišišalju se: uredniku „Napretka“, novci: Upravi „Napretka“ (Kaptolska učionica), a reklamacije: Otprav-
ništvu „Napretka“ (Hrvat. učit. dom). — Nefrankovani listovi ne primaju se.

Pedagojske misli Nikole Vida Gučetića.

Čitano u XXVI. glavnoj skupštini hrv. pedag.-knjiž. zbora dne 17. ožujka 1898.

Napisao Ivan Širola.

(Svršetak.)

Recimo još koju o nastavnoj osnovi, što je preporučuje Gučetić. U prvoj
dobi od 7.—14. godine učiti će dječak gramatiku, retoriku, dijalektiku, muziku,
slikarstvo, geometriju, aritmetiku i astronomiju. „Te se znanosti zovu liberal-
nima s toga, što ih uče samo sinovi dobrih građana i plemića.“ Te su znanosti,
kako je poznato, učili skolastičari (pod imenom: trivij i quadrivij). No Gu-
četić, kao humanista, nije se mogao slijepo povesti za tom nastavnom osnovom,
već je na osnovu vlastitoga čitanja grčkih filozofa i Kvintilijana dodao učenje
domaćih zakona, risanje, fiziku t. j. prirodne znanosti, poetiku, etiku, politiku,
ekonomiju, filozofiju i metafiziku. No njegova je osnova u koječem nepotpuna.
Prvo teško je razabrati, što treba da uči dječak od 7.—14. godine, što li mladić
od 14.—21. godine. Pa kad bi nam to i jasno kazao, još bi nam bio dužan ka-
zati, što da se uči u pojedinim godinama. Očekivali bismo da nam kaže, koje
bi jezike valjalo učiti, da li materinski, da li latinski, grčki, evrejski. O metodi
ni spomena, a tako ni o obučnim knjigama. Koliko li je u tom pogledu zaslu-
žnji Rabelais, (koji se rodio gotovo 70 god. prije Gučetića), da i ne govorimo

o Montanju, njegovu suvremeniku. To su takove manjkavosti, da se ne možemo složiti s Adamovićem, koji je u pohvalu Gučetiću izjavio, da se njegova knjiga može „smatrati potpunim pedagojskim rukovodnikom“.

No dječaka valja poučiti u bogoštovlju prije, nego li u ovim znanostima. Tako su mladež učili stari narodi, pa kako da Dubrovčanin, vatren katolik, zanemari kršćanski nauk! Gučetić dakako hoće da se taj nauk uči vjerovanjem, a ne umovanjem. Dijete da nije sposobno, da traži razlog stvarima, koje uči. Tako misli i Rousseau, no on dolazi do posve drugoga zaključka, nego Gučetić. On baš s toga, što dijete nije sposobno, da traži razlog vjerskim istinama, uči, da vjeronauk valja odgoditi na kasnu dob od 18. godina, kad bude zrelo za poimanje vjerskih istina. Gučetić je dakako i tuj na pravom putu. Samo žalimo, što se nije znao dignuti nad predsude svoga vremena, radi kojih se upravo u njegovu vijeku puno krvi prolilo. „Oni kršćani“, veli pisac, „koji šalju svoje dječake u društvo krivovjercata, ne će imati mira ni pokoja ni na ovom, ni na onom svijetu.“ Tomu se čudimo tim više, što su se Dubrovčani obogatili zlatom gotovo samih krivovjercata: Turaka, Arapa i Grka, s kojima su najviše trgovali.

Što da Dubrovčanin nauči iz kršćanskoga nauka? Prva počela i vjerovanje apostolsko. On dakle traži mnogo manje, nego li je sadržano u našem najmanjem katekizmu. To valja djeci naučiti, „prije nego li išta drugo“, dakle već u 7. godini. Što da uče poslije, diljem 14. godina, pisac nam ne spominje. I tu nas dakle slabo zadovoljava.

No još nas manje zadovoljava svojim napucima za uzgoj djevojaka, koje će u cijelosti priopćiti. „Napokon hoću“ — veli Gučetić — „da naznačim pravila, kako valja uzgajati naše kćerke. To je veoma potrebno; jer muškarci općeno smatraju taj spol slabim i mlitavim, pa mu s toga treba mnogo upravljanja i pravila. Među pravilima, što se ocima obitelji daju za uzgoj njihovih kćeri, neka se drže toga pravila, da ih poslije sedme godine ne puštaju iz kuće. Tako će ih ukloniti mnogim pogiblima, u koje bi mogle pasti.“

Sveti Ambrozije veli: „Priučite se djevojke, da ne pohađate tuđih kuća, da ne ostajete na trgovima, i da u javnosti ne govorite“. Tako ih on opominje, da im sačuva dobar glas. A kad su zatvorene u kući, neka ne budu radoznale, neka ne dolaze na prozor, samo da ih svijet gleda. Još je potrebije, da na ovo pazimo, nego li na to, da ne idu iz kuće. Vani bo ih ponešto čuva stid od općinstva, mnogo više nego li u kući. Osim toga neka oci ne dopuštaju, da im kćeri tajno pohađaju u kući nepristojni i besramni rođaci. Tako će spriječiti mnoge sablazni, kako nas iskustvo uči. Osim toga neka od svojih kćeri odstrane besramne i nepoštene žene. Tako će izbjeći mnogim neprilikama, koje nam donosi takovo drugovanje. Vrlo im je pak koristan i potrebit pošten rad, koji se za njih sastoji u kuhanju, vezenju, pređenju, tkanju i sličnim vještinama. Danguha bi ih mogla zavesti na kakvo besramno i nepošteno djelo. Osobito neka budu šutljive, jer je šutljivost velik nakit ženskomu spolu. Djevojku, koja šuti, svatko štuje, a to joj štovanje pribavlja veliku slavu. No ne zahtijevam ja, da bude nijema, već razborita u govoru prama vremenu i mjestu. Razmišljajući o

tom (sv. Jeronim u poslanici, koju pisa Demetrijadi reče, da govor djevojke mora biti razborit, čedan i rijedak. Neka ga većma kiti stidljivost, nego elegancija, pa će joj se svatko diviti. Osobito pak neka bude trijezna, jer je prevelika slava dokusnost često bila uzrokom nepoštenju. Svaka djevojka, koja bude pazila na ovo malo pravila, bez sumnje će sačuvati čast svoje obitelji i svoga plemstva“.

Ta je pravila Gučetić crpao također iz spomenutih grčkih pisaca, kojih ne navodi ovaj put, ali se vidi, da ih je lijepo primijenio dubrovačkim prilikama. Ali zato navodi dva crkvena oca: sv. Ambrozija i sv. Jeronima. Sv. Jeronim osobito je oštar u pogledu vladanja djevojaka, pa ipak u poslanici „ad Gaudentium de Pacutulae infantulae educatione“ piše ove riječi: „Neka mlada Pacutula primi ovaj list, pa ga neka u svoje vrijeme pročita. Za sada neka pozna njegova pismena, a poslije neka mu shvati duh“. Sv. Jeronim dakle želi, da djevojčica znade čitati, a štivo će joj biti svete knjige.*) Da li je Gučetić ho- timice ili nehotice iz uzgoja djevojačkoga ispustio svako školsko obrazovanje? U tom je zastao za Luterom, koji zahtijeva za djevojke školsku obrazovanost i za to je Vivesom, koji je u početku 16. stoljeća izdao svoju glasovitu knjigu: „De institutione feminae christianae“. Vives među ostalim veli, da će majka biti uzgajateljica i učiteljica svoje kćeri, pa će je osim ručnoga posla učiti i knjizi. Da je Gučetić u svojim napucima za ženski uzgoj preporučio ma i najčedniju književnu obrazovanost, mogli bismo biti zadovoljni.

Kako vidjesmo, Gučetić je za svoje naputke upotrebio djela više pisaca različitih doba, različitih naroda, različitih sustava. Osobito su ga sustavi grčkih filozofa Platona i Aristotela mogli zavesti na stranputicu, da ga nije pri izboru njihovih naputaka vodio zdrav razum. Platon je uzgoj posve pomiješao s politikom. Dječak treba da pripada državi a ne obitelji, po prilici onako, kako je to bilo u Sparti. On je u svojoj utopijskoj „Republici“ ukinuo svu individualnu slobodu i inicijativu. On je sva prava pojedinca i obitelji žrtvovao idealnomu jedinstvu domovine. Fanatizam za dobro države doveo ga je do okrutne izjave, da kržljavce valja usmrtiti. Pojedinac treba da iščezne sa svijeta, čim je radi bolesti ili slaboće nesposoban za građanske dužnosti. Ta utopija vlada u Platonu i što se tiče žene. On joj naprečuje iste tjelesne vježbe kao i muškarcu. U vojsci republike bit će upravo toliko žena, koliko i muškaraca. Platonu je princip potpuna spolna jednakost. A da se ta može provesti, preporučuje zajedništvo žena. Žena bi dakle morala da bude svačija. To su ogromne bludnje velikoga filozofa, kojima se jamačno Gučetić nasmiješio kao i mi danas, pa ih nije ni spomenuo. On je za uzgoj djeteta u materinjoj utrobi pa sve do 21. god. najviše upotrebljavao Aristotelove misli. No kao praktičan Dubrovčanin izabirao je iz Aristotela gotovo samo one pouke, koje bismo i mi na koncu XIX. stoljeća izabrali. Naprotiv Gučetić šuti o Aristotelovoj zabludi, da ništa ne valja učiti, što čovjeku koristi da prožive. Aristotel zabacuje sve umjetnosti, koje ne koriste

*) Compayre — Histoire critique des doctrines de l'education en France, Paris 1885. T. I. str. 332.

uzgoju čovjeka za krepostan život. Osobito zabacuje mehaničke umjetnosti, koje da nagrđuju tijelo, a škode uzdignuću misli. Aristotel se pokorio predsudi staroga doba, pa smatra servilnim i čovjeka nedostojnim sve ono, što je čovjeku za praktičnu i materijalnu korist. Prema tomu načelu robovi i radnici, koji moraju hraniti svoje bližnje ostaju bez uzgoja, ne sudjeluju u uživanju slobode i imutka.*) Svim tim zabludama grčkih filozofa nema traga u Gučetićevoj knjizi. On je dakle kao eklektričar birao one njihove naputke, koje je smatrao korisnima za uzgoj dubrovačke mladeži.

Ostatak se knjižice više ne bavi uzgojem djece. Od 103. str. do 130. uči Gučetić gospodare, kako im je postupati sa slugama i kmetovima, kako valja paziti na svoj posjed, kako se valja čuvati škrtosti i lihvarjenja. Na koncu mu prijatelj Bunić zahvaljuje na lijepim poukama, ga ga moli, da što prije izdađe svoju knjigu „o upravi republike“. To je valjda ona knjiga, što ju je u talijanskom jeziku izdao s natpisom: „Napuci za one, koji upravljaju državama“.

Naša nastavna osnova.

Da nam plaću povećati ne će, o tom smo bili svi uvjereni, koji smo znali i znamo, što se u višim i širim krugovima drži do škole i učiteljeva rada.**) Ako mi hoćemo bolju plaću, onda moramo nastojati najprije oko toga, da viši i širi kruzi promijene nazor o školi i školskom radu. U tom poslu pak nitko nam ne pomože. Neka nam se dopusti, da ovaj put sjetimo na jednu uredbu, koja smeta, da učitelj ne može doći do bolje plaće.

Širi su krugovi uvjereni, da je pučkomu učitelju jedini zadatak, da nauči djecu čitati, pisati i četiri vrste računa. Oni mniju: ako je čovjek, koji je vješt čitanju, pisanju i računanju isto strpljiv, znat će doista naučiti i drugoga te vještine.

Tu misao širih krugova potvrdili su viši kruzi najnovijom nastavnom osnovom.

Vjeronauk, jedino stvarno znanje, koje po toj osnovi u pučkoj školi ostade, nije učitelju u rukama. Valjda zato, jer se misli, da nije dorastao, da daje djeci bilo koje stvarno znanje.***) Svako drugo stvarno znanje istisnuto je iz pučke škole posve.****) Ne može se reći, da djeca nijesu za to sposobna, jer kad su

*) Gabriel Compayre — Histoire critique des doctrines de l' education en France. Paris 1885. str. 20.

**) U tom se g. pisac doista vara. Poboljšanju učiteljskih plaća po našem mišljenju jedina je zapreka siromaštvo naroda. Ali nadajmo se, da će se pronaći način, kako će se pomoći učiteljstvu, a da se ipak ne preoptereći narod.

***) Time, što se zakonom odredilo, da je svećenik dužan obučavati u nauci vjeri, htjelo se samo priznati crkvi njezino pravo na religijski uzgoj mladeži. Da se učitelju priznala sposobnost za obučavanje i u toj nauci, vidi se po tom, što se određuje, da u potrebi može i mora zamijeniti svećenika svoje vjeroispovijesti.

****) Samo prividno; jer se traži ne samo čitanje, nego i razumijevanje čitanoga. Štiva pak stvarnoga sadržaja ima vrlo mnogo u čitankama. Da se dosta stvarne nauke još i danas traži, dokazom je i tako zvani „nastavni plan“, u kom je točno naznačeno, što i kad valja uzeti iz pojedinih struka.

Ured.

za vjeronauk — najtežu i najapstraktniju stvarnu obuku, onda su i za drugo. Pa kad su djeca drugih naroda u istoj dobi sposobna za stvarnu obuku, onda su valjda i naša.

Tko je kriv, da širi i viši krugovi tako misle o nama. Mi naprosto sva-lismo krivnju na njih, otpjevavimo koju Jeremijadu, i smirismo se. No ti su krugovi jači od nas, jer mi smo im plaćeni službenici, kažu nam, da u istinu i nijesmo sposobni naučiti dijete što drugo, osim onih vještina, i budući da nijesmo ni tu uspijevali, za to rekoše, da učitelji trate vrijeme onim, što i onako postići ne mogu t. j. stvarnom obukom, i tu je uzrok, zašto ne uspješe u onim vještinama. Pa to su rekli i nadzornici u svojim konferencijama, a stručna je štampa to šuteći odobravalala ili glasno potvrđivala, učiteljska su društva ili šutjela ili hvalospjeve pjevala (? Ur.) S jednoga samo mjesta, kako je nama poznato, nastojalo se suzbiti današnju nastavnu osnovu, ali dakako badava. A jesu li krivi viši krugovi, nadzornici, štampa, društva ili stvarna obuka, koja je bila u pučkoj školi? Bila je kriva ova, t. j. bila je kriva nastavna osnova. Nastavna je osnova bila uzrok, da pučka škola nije postizavala svrhe, da nije u radu usp-jela. To se htjelo popraviti, i pogriješilo se popravljajući. Reklo se: Ova stvarna obuka ne valja, za drugojačiju ne znamo, dakle u opće stvarna obuka ne valja i bacimo je posve iz škole. Dokazivati nevaljalost nastavne osnove bilo bi suvišno, kad to neuspjeh škole dokazuje, a dokazati se može. Gdje je nastavna osnova drugojačija, tu je i stvarna obuka uspješna. Neuspjehu bio je kriv i rad učitelj, koji se je često u istinu gubio u beskrajnu igrariju rije-ćima. Ne htjeti priznati i jedno i drugo, znači škoditi dobroj stvari i staležu.

No ako i nema stvarne obuke, to — kažu učitelji — a i istina je, i sama današnja škola vještina boreći se tim vještinama, razvija mnoge djetinje sposobnosti. Ako će ih pak razvijati, treba umjeti upotrebiti sredstvo kao vještine. No čujmo, što nam društvo kaže, da ne treba posebnih mudrolija pri tom poslu. Treba samo jednom ili dva puta vidjeti, kako drugi, već iskusni učitelji rade, treba pročitati kakvu knjižicu od desetak listića, pa si gotov. A i sami učitelji, to potvrđuju. I oni, najveći dio, vele, da svaki ima svoju metodu, t. j. stečeno iskustvo, i da im to dostaje za njihov posao. U njihovu se radu ne opaža ni traga kakvoj promišljenoj teoriji, nego rade onako, kako samo od sebe dođe. Zada se, pita se, tuče se! I stvar je gotova. A to zna svaki. Vrlo dobro znamo, da će se mnogi učitelja naći uvrijeđenim, kad ovo pročita, ali neka se ne žalosti. Reći: Nije istina! — ne koristi. Pođimo po školama, pa se uvjerimo, a pogledajmo na uspjeh, pa ćemo se uvjeriti još lakše. Djeca ne šute, nego pripovijedaju, kako se radi, i roditelji se iz toga pripovijedanja uvjere, da bi „svaki znao tako“. A naposljetku valja priznati, da se uz današnju nastavnu osnovu i ne može drugojačije raditi. U vježbaonici, ako će se isto metodički raditi, mora se zaboraviti na današnju nastavnu osnovu.

Ako ćemo dakle da nam stalež napreduje, onda mijenjajmo nastavnu osnovu, jer uz ovu škola ne može uspjeti, a gdje nema uspjeha u školi, tu ne će ni škola napredovati. No ne treba časovitoga uspjeha, koji se u rubrikama ocjenjuje, nego

који је на крају дат, стоји да је то „une petite église de date incertaine“ (стр. 302).

Ова црква Св. Николе у селу Љевоши, које се налази крај Бистрице и у близини Пећке патријаршије, несумњиво је идентична с црквом Св. Николе у истом селу, чије је рушевине видео М. С. Милојевић и поменуо у своме Путопису. Назив Ивањац, који М. С. Милојевић приписује неким развалинама цркве Св. Јована Крститеља у истом селу, по свој прилици припада овој цркви, и он није ништа друго но нешто измењени назив Ивановац који се налази у запису. Тако смо, мислим, нашли ону цркву, којој је 1565 год. стари српски штампар Стефан Мариновић „от града Скадра“ приложио једно од своја два издања — Посни триод штампан у Венецији 1561 год. (што би можда било вероватније) или Цветни триод од 1563 год. из његове штампарије у Скадру.

Борђе Св. Радојичић

NIKOLA PETREIUS, REKTOR DUBROVAČKE GIMNAZIJE (1538—1550)

Dubrovčani su kroz nekoliko stoleća obraćali naročitu pažnju svojoj školi. Nastojali su da im u svemu bude ravna školama Italije, kao prvima u svetu. Brinuli su se za njezino uređenje, prostoriје i ostale potrebe, kao i za nastavnike. A ovi su im, izgleda, bili najveća briga. Mnogo su pazili da po moralnim kvalifikacijama i intelektualnim sposobnostima budu dostojni da vaspitavaju dubrovačku omladinu.

Zbog ovakva rada dubrovačka је школа била добра. То се опажа и по наставницима који су у нjoj радили, и по омладини која је из нje изlazila. Многи од нjezinih свршених ђака istakli су се касније у животу великим зnanjem, којему је прве и jaче temelje ударила baš ова школа. Исто је тако међу наставницима било вредних и retko способних и kulturnih ljudi. То ће једном нарочито отскочити када буде napisana potpuna istorija dubrovačke gimnazije.

Међу такве наставнике убрајамo и Nikolu Petreiusa, vrlo sposobnog helenistu и poznatог humanistu svoga vremena. О njemu се мало znade, specijално kod нас, а dosad се nije ни pokušalo prikazati njegov rad u Dubrovniku. Међутим, бавећи се већ дуђе времена испитивањем његова живота, нашли смо о tome неке нове podatke, које је вредно објавити, јер ће baciti мало више светла и на kulturne prilike starог Dubrovnika, као и на неке veze овог нашег grada s Italijom и Francuskom onoga vremena.

1

Nikola Petreius¹ rodio се на otoku Krфу, 15 januara 1486 god. Kasnije pređe u Italiju, gde је u Tera d' Otranto

¹ *Emile Legrand*, Bibliographie hellénique, I (Paris, 1885), 180, 181, 185. — Legrand beleži njegovo ime Petrus i Petreius, neki ga zovu Petreio i Petreo, a sam

се nazivao i Dubrovčani ga beleže Petreius, što је mogao biti romanizovan oblik grčkoga imena Petreios.

pet godina učio grčki jezik kod Sergija Stisa (Sergius Stissus). Ovaj je bio dosta poznat, te je kao profesor uživao izvesnu slavu među ondašnjim helenistima. Izgleda, posle toga je stalno boravio u Italiji, a samo na kratko vreme, možda, odlazio i na Krf, gde je imao i jednu svoju kuću.

Živeći u Italiji u punom jeku renesansnoga pokreta, kada se svi oduševljavahu klasičnom kulturom, Petreius pokaza živo interesovanje za jezik i staru književnost svoga naroda. Kao pravi humanista mnogo je radio na njezinu ispitivanju, prepisivanju, sakupljanju i prevadanju. Tako je došao u doticaj sa mnogim humanistima Italije i drugih zemalja, pa je s nekima i sarađivao, te im pomagao u radu i u prikupljanju staroklasičnih dela. Kada je Luka Gauriko spremio za štampu latinski prevod „Almageste“ Georgiosa iz Trapezunta, koji je objavio u Veneciji 1528 god., Petreius mu je pomagao pri tome. U isto vreme i sam je prevodio na latinski „Govore“ Sv. Gregorija Nazijanskoga, te sastavljao poslanice, epigrame i govore u stihu i prozi.¹ God. 1526 štampao je u Veneciji svoj prevod komentara Aristotelovih knjiga „De generatione animalium“, koje je na grčkom sastavio Philopon.²

Za vreme svoga boravka u Italiji, najviše se, izgleda, zadržavao u Rimu. Krećući se u društvu rimskih humanista, upoznao je dobro i Gijoma Pelisjea (Guillaume Pellicier), koji je onde boravio od 1534 do 1537 god.³ Pelisje je rođen oko 1490, a zauzimao je najpre čast biskupa Magelona, zatim Monpeljea. Od 1539 do meseca septembra 1542 god. bio je francuski poslanik u Veneciji. U jednom svom pismu od 7 augusta, izgleda 1536 god., Pelisje je javljao francuskom pesniku, kardinalu i diplomatu, Žanu di Beleu (Jean du Bellay), da mu je Petreius predao delove jedne vrlo interesantne grčke knjige koju je preveo na latinski jezik pod naslovom „Meletii patriarchae Antiochensis de natura structuraque hominis opus“. Pelisje je

¹ Ibid.

² Bibliotheca instituta et collecta primum a *Conrado Gesnero* in Epitome redacta et novorum librorum accessione locupletata...

per Josiam Simlerum Tigurinum (Tiguri, 1574), 523—524.

³ F. Vindry, Les ambassadeurs français permanents au XVIe s. (Paris, 1903), 33.

slao taj prevod di Beleu, jer je Petreius nameravao da ga njemu posveti.¹ Međutim do toga nije došlo, jer je prevod, objavljen 1552 god. u Veneciji, bio posvećen Andreji-Mateju Akvavivi, vojvodi od Atrija.²

Ovih godina pada Petreiusov dolazak u Dubrovnik. Ne znamo tačno vreme njegova stupanja u dubrovačku državnu službu, niti način na koji je do toga došlo. Tek neke indirektne vesti mogu nam donekle i to objasniti.

Već od leta 1535 god. dubrovačka je gimnazija ostala bez nastavnika klasičnih jezika, pošto je bio otpušten profesor Augustin Tremulano. Odmah u mesecu augustu dubrovačka se vlada obraćala dvojici svoje vlastele u Veneciji, da joj nađu „neku osobu koja je dobra ponašanja, a upućena je u grčki i latinski jezik“. Naredila im je da takvog nastavnika uzmu za dve godine u državnu službu i upute u Dubrovnik s godišnjom platom od 150 dukata i 9 dukata stanarine.³

Međutim, Dubrovčani zadugo nisu mogli da nađu takvog nastavnika. Zbog toga su se ponovno obraćali u Veneciju jednom svom vlastelinu, u martu 1536, te ga molili da uzme za profesora nekog učenog svećenika iz Padove. Tužili su se što im deca, zbog pomanjkanja nastavnika, ne mogu da uče, niti da budu lepo vaspitana.⁴

Kako ni ovog puta nisu bili bolje sreće, to su u julu 1536 poslali u Ankonu svoga kancelara sa zadatkom da nađe

¹ Pelisje ovako piše di Beleu: „Ces moys passez, M. Nicolaus Petreius, qui est à monseigneur le reverendissime cardinal Pisan, me donna quelques cayers d'ung fort singulier livre qu'il traduit de grec, intitulé: Meletii patriarchae Antiochensis de structura hominum, lesquelz je vous ay envoyez pour entendre s'il vous plaira qu'il achève; car il a voulu le vous dédier et tout ce qu'il est et peut, si vous le trouvez bon. Il vous plaira, Monseigneur, par vostre benignité en faire sça-

voir vostre bon plaisir; car il est homme pour sa bonté, bonne érudition mesmement en grec, et ses aultres bonnes qualitez, qui mérite d'estre ambrassé de vostre acoustumé faveur“. A. Tausserat — Radel, Correspondance politique de Guillaume Pellicier, ambassadeur de France à Venise 1540—1542 (Paris, 1899), XXIX.

² Ibid.

³ Lettere e commissioni di Levante 21, 7 retro (Dubr. arhiv).

⁴ Ibid. 55.

i dovede u Dubrovnik jednog dobrog poznavaoa grčkog i latinskog jezika. Ali ni tada nisu uspeli.

Dve godine posle toga, u augustu 1538, nalazimo u Dubrovniku Nikolu Petreiusa. Nije nam poznato kada je onamo stigao, pa tako ne znamo ni kako je došlo do njegova stupanja u službu. Prvi dosad poznati arhivski podatak o njemu imamo od 24 augusta 1538, kada je Malo veće zaključilo da se „gospodinu Nikoli Petreiusu, rektoru škole, dade za auditorij soba Fundika (t. j. Divone, Sponze) koja s jedne strane gleda na veliku Placu, a s druge u Zlatarsku ulicu; ta je soba položena na uglu zgrade Fundika“.¹

Otada unapred, za punih 12 godina, Petreius je stajao na čelu dubrovačke gimnazije kao njezin rektor i glavni profesor, te je podučavao starije učenike u klasičnim jezicima. Dubrovčani su, sudeći po svemu, bili zadovoljni znanjem, sposobnostima i nastavnim metodom direktora svoje gimnazije, pa je zbog toga i mogao da u Dubrovniku ostane onoliko dugo vremena.

Vesti koje o njemu imamo kao rektoru dubrovačke škole nisu naročito zanimljive, ni važne. — Dne 17 augusta 1540 Senat mu je dao otsustvo do prvih dana meseca oktobra da privatnim poslom pođe u Veneciju. Otputovao je 21 augusta, a povratio se 7 oktobra. — 16 novembra 1541 potvrđen je u državnoj službi za daljnu godinu dana. — Iz 1543—1545 god. zabeleženi su zaključci dubrovačke vlade o produženju godišnjega ugovora s njime. — God. 1543 predala mu je vlada 1000 crepova „za potrebe njegove kuće koju ima na Krfu“. — U oktobru 1547 dato mu je desetodnevno otsustvo u privatne svrhe. A u julu 1548 dobio je otsustvo da može otići u Bari „da ispuni neki svoj zavet“, verovatno da poseti crkvu Sv. Nikole i da se onde pokloni čudotvornim moćima ovoga sveca. Za vreme otsustva nije primao platu, a na putu se zadržao od 19 augusta do 4 septembra, dakle, za vreme velikih školskih praznika.²

¹ Consilium Minus 33,172' (Dubr. arhiv). — U januaru 1538, među državnim službenicima u Dubrovniku, nema Petreiusa.

² Consilium Rogatorum 45, 30';

46, 117; Id. 47, 42'; Consilium Maius 11, 2' retro; 12, 1 retro; Cons. Min. 38, 250; Id. 39, 86, 259'; Cons. Rog. 48, 82', 177'.

Pored Petreiusa bilo je u dubrovačkoj školi i drugih nastavnika u isto vreme. Ovi su stajali pod njegovim nadzorom ili su mu bili pomoćnici. Najpre se spominje neki Cezar, na čije je mesto došao pop Jero Radanović, njegov pomoćnik (1543).¹ U januaru 1545 vlada je odredila da pod Petreiusovim nadziranjem predaje u školi u Divoni neki Gaspar, iz Venecije, dok je u školi, izgleda osnovnoj, koja se nalazila u blizini franjevačkog manastira, decu podučavao Aurelije Amalteo.²

U vezi s Petreiusom spominje se jedan vrlo interesantan događaj, koji baca malo svetla i na unutrašnje prilike dubrovačke gimnazije, koje su inače skoro potpuno nepoznate. ||

Posle podne 18 aprila 1544 god.³ nalazio se Nikola Petreius u razredu među svojim učenicima, te im objašnjavao neku lekciju iz Tita Livija u izdanju čuvenog Alda Manucija. Dok je bio zauzet čitanjem i tumačenjem, neko je između učenika nožem rasekao ogrtače nekolicini svojih drugova. Stvar je odmah prijavio rektoru Petreiusu jedan učenik vlastelin, čiji je ogrtač bio rasečen, ali je Petreius prešao preko toga. Kada je nastava završena i učenici se uputili izlazu, neki su dečaci počeli da viču kako je to uradio Savin Bobaljević, poznati kasniji pesnik. Petreius je zadržao Bobaljevića i jednog njegovog druga, a odmah se našlo nekoliko učenika koji su svedočili protiv njih. Rektor je išibao onog drugog učenika vlastelina, koji je sasvim mirno primio šibe svoga nastavnika. Kada je školskom poslužitelju naredio da i Bobaljevića podigne na „konja“, da ga može išibati, ovaj se počeo otimati i protestovati. Međutim je i to izvršeno uz pomoć ostalih učenika, koji su prisustvovali ovoj sceni sa mnogo zadovoljstva i praveći priličnu buku. Ali, Bobaljević nije mirovao ni na „konju“, nego se neprestano otimao, vikao i plačući protestovao što njega vlastelina šiba neko drugi osim oca. Petreius se, naravno, nije na to obazirao, nego je nastavio da ga šiba. Kako su Bobaljevića teškom mukom držali na „konju“, to su udarci rektorove šibe padali po svim delovima njegova tela. Kada

¹ Cons. Min. 40, 18'.

² Ibid., 109.

³ Lamenti dinanzi il Minor Consiglio 4, 298—299'.

ga je na povratku kući otac ugledao onako išibana i uplakana, dao ga je lekarski pregledati. Lečnik je konstatovao da su mu od udaraca ostala na leđima tri—četiri crna ožiljka, ispod kojih je koža bila natečena. Stari Miho Bobaljević, uvređen i kao otac i kao vlastelin, inače čovek dosta silovit i kavgadžija, došao je sledećega dana pred Malo veće, te u ime svog sina tužio Petreiusa, tražeći da bude kažnjen. Izgleda nam da je ta tužba ostala bez nekog rezultata i da je sve mirno završeno, jer nigde nismo našli zabeleženu neku presudu ili kakvu odluku s ovim u vezi.

Pet godina kasnije, ne znamo iz kojih uzroka, vlada je odbila da izglasa uobičajeno produženje jednogodišnjeg ugovora s Petreiusom. Neposredni uzrok njegovom otpuštanju bilo je pitanje plate, o čemu je vlada raspravljala 14 novembra 1549 god. Kada se pokušalo njegovu platu sniziti na 198 dukata godišnje, vlada je i to odbila, tako da je doskora morao potpuno napustiti dubrovačku školu. Već 29 januara 1550 zaključeno je na vladinoj sednici da se potraži novi rektor, kome će davati 200 dukata. Dakle, Petreius ni sa manjom platom nije više bio poželjan u dubrovačkoj službi. Vlada čak nije htela da mu plati stanarinu za celu godinu, nego je na vladinoj sednici zaključeno, 27 marta 1550, sa podjednakim brojem glasova, da se njegova stanarina isplati samo do dana kada je prestao biti rektor. Sudeći po svemu, a znajući za držanje Dubrovčana u sličnim prilikama, uvereni smo da su oni imali neki specijalni razlog da Petreiusa otpuste iz svoje službe.¹

2

Za vreme svoga boravka u Dubrovniku Petreius je vršio i još jednu kulturnu misiju u našim krajevima: stajao je u vezi sa nekim Francuzima i interesovao se za kupovinu dela starih klasika u rukopisu.

Franjo I, francuski kralj, vrlo je mnogo uradio na širenju i jačanju renesansnog pokreta koji je bio zahvatio Francusku. Na njegovu dvoru bilo se okupilo mnogo umetnika, književnika i naučnika, domaćih i stranih, pa je za

¹ Cons. Rog. 49, 89', 99', 114', 143'.

njegova vladanja izvršen jaki kulturni preokret u Francuskoj. Specijalnu brigu kralj je poklanjao stvaranju visoke naučne institucije, iz koje se kasnije razvio „Collège de France“, te osnivanju i organizovanju svoje privatne biblioteke, iz koje je nastala današnja „Bibliothèque Nationale“, najveća takva ustanova u svetu.

Da bi što bolje organizovao sakupljanje staroklasičnih rukopisa, specijalno grčkih, pri čemu je pokazivao neobično živ interes, Franjo I bio je stavio u dužnost svojim diplomatskim predstavnicima u stranome svetu da na njih paze. Naročito je to bila dužnost francuskih poslanika u Rimu, Veneciji i Carigradu. Kako je Venecija bila glavna luka za saobraćaj s Levantom, a i sama je imala svojih poseda u Grčkoj, to su mnogi kulturni radnici Grčke baš preko Venecije ulazili u zapadne zemlje. Drugi veći centar bio je Rim. Zbog toga su skoro svi francuski poslanici, na poslasku za Italiju i Tursku, dobijali pismene instrukcije svoga vladara da paze na ovakve kulturne spomenike; da ih otкупljuju, daju prepisivati i šalju na njegov dvor. Neki su od njih bili organizovali čitave kancelarije grčkih prepisivača koji su prepisivali za kraljevu Biblioteku, a i za same poslanike. Na tome su naročito radili: Jean de Pins, Georges de Selve, Georges d'Armagnac i Gijom Pelisje, koji su vodili francuske ambasade u Rimu i Veneciji 30-tih i 40-tih godina XVI stoleća¹. Na osnovu njihova rada kraljeva je Biblioteka od 1626 primeraka 1518 god., povećana 1544 god. na 1896 primeraka pri prenosu iz Bloa u Fontenblo, a pri koncu XVI stol. imala je već 4436 brojeva u svome katalogu². Među saradnicima i pomagačima francuskih diplomata na ovom važnom kulturnom delu prikupljanja starih klasika, bio je i rektor dubrovačke gimnazije, Nikola Petreius.

¹ Henri Omont, Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale (Paris, 1886), pp. VI, IX, XVIII; Jean Zeller, La diplomatie française vers le milieu du XVIe s. d'après la correspondance de Guillaume Pellicier, évêque de Mont-

pellier, ambassadeur de François Ier à Venise (1539—1542); Paris, 1881, —25, 33 i d., 61 i d., 85 i d.
² Idem, Anciens inventaires et catalogues de la Bibliothèque Nationale, I (Paris, 1908), 1—154, 154—264, 265—475.

On se vrlo rano upoznao s nekim Francuzima koji se interesovahu za klasična dela. Videli smo, dok je još bio u Rimu, da je poznao Gijoma Pelisjea. Kada je ovaj preuzeo francusko poslanstvo u Veneciji i kada je na svom polasku dobio specijalnu zadaću od svoga kralja da mu prikuplja klasična dela, tu je dužnost vrlo ozbiljno shvatio, te mu je doskora postala važnija od njegova diplomatskog poziva. Bio je stupio u bliže veze s mnogim Grcima, od kojih su mu neki prodavali rukopise, drugi prepisivali, a neki čak darivali za kraljevu Biblioteku. Iz Venecije je održavao veze i s drugim učenim ljudima, koji su se interesovali za isti posao, za spasavanje klasičnih dela i podizanje kraljeve Biblioteke.

Jedan od tih bio je Nikola Petreius. Živeći na obalama Jadranskoga Mora, u dva grada među kojima je uvek bio živ i stalan saobraćaj, Pelisje i Petreius uspostavili su odmah međusobnu korespondenciju. Možda je ni ranije nisu prekidali. U obilatoj korespondenciji Pelisjeovoj, koja se do danas očuvala u nekoliko suvremenih prepisa, ima spomena i o Petreiusu.¹

Pelisje je stigao u Veneciju 1539 god., ali su njegova pisma očuvana tek od jula 1540 god., jer je prvi svezak, po svoj prilici, izgubljen. I već 12 jula 1540 spominje se Pelisjeovo pismo upućeno Petreiusu,² koje mu je poslao po kuriru koji je nosio pisma dubrovačkom nadbiskupu Filipu Trivulciju, oduševljenom pristaši Francuske u našim stranama.

Pelisje je dopisivao i s Pjerom di Šatelom (P. du Chastel), koji je bio nasledio čuvenog humanistu Gijoma Bidea (G. Budé) na upravi kraljeve Biblioteke, te ga izveštavao o svome radu na prikupljanju i prepisivanju klasika. Tako mu je 22 jula 1540 pisao da će sve učiniti da ih što

¹ Prepisi Pelisjeove korespondencije čuvaju se u Parizu u Ministarstvu inostranih poslova pod šifrom „Venise II“ i u Bibliothèque Nationale, pod: Clairambault, no. 570. U Aix-en-Provence također postoji jedan primerak u Biblioteci, no. 142. Mi smo pre-

gledali prva dva primerka, od kojih je onaj u Bibl. Nat. nepotpun, jer u njemu nema 190 pisama. Celu Pelisjeovu korespondenciju objavio je, kako već spomenusmo, Tausserat—Radel.

² Tausserat —Radel, 19.

više sakupi, jer „držim redovno, uz veliku platu i trošak, četiri grčka pisara, tako da se vremenom nadam sakupiti dobrih i retkih rukopisa, koje bi se teško moglo naći na više drugih mesta. I svakoga dana nastojim da se informišem gde bi se moglo pronaći neobičnih primeraka. Među ostalima, jedan moj prijatelj koji boravi u Dubrovniku, po imenu gospodin Nikolao Petreo, veoma učen u grčkoj pismenosti, koji zbog velikog poznanstva i prijateljstva koje već odavna postoji među nama, još od vremena kada sam bio u Rimu, piše mi pred nekoliko dana da će upotrebiti svu pažnju i, ukoliko što nađe, da će me obavestiti.“ Dalje mu je javljao o nekom šartreskom kaluderu iz Kalabrije, koji ga je nedavno posetio, a koji ga je nekad u Rimu, „skupa sa spomenutim gospodinom Nikolom Petreo, koji je svoje znanje grčkoga stekao u onom kraju (Južna Italija), uveravao da bi se onde moglo pronaći toliko retkih rukopisa i u tolikoj množini, kao u malo kojoj drugoj zemlji. On mi se ponudio da će učiniti svoju dužnost da bi ih pronašao, te mi je to i obećao“. U ovom istom pismu ističe i svoje zauzimanje da preko nekih trgovaca dobavi egzotičnih biljaka iz Sirije, Egipta i Krete za svoga kralja, pa je neke od njih bio posadio u svome vrtu da vidi hoće li uspevati.¹

Za sve vreme svoga boravka u Veneciji Pelisje održava pismenu vezu s Petreiusom. Velika je šteta za nas što nam se nisu očuvala čitava njegova pisma upućena u Dubrovnik ili Petreiusovi odgovori, jer bismo tako tačno znali kakve je usluge Petreius učinio onom francuskom ambasadoru i ukoliko je rektor dubrovačke gimnazije uspeo da iz Dubrovnika pridonese stvaranju one velike kulturne institucije, današnje Bibliothèque Nationale.

U objavljenoj Pelisjeovoj korespondenciji, kao i u ona dva pariska rukopisna primerka, koja smo pregledali i upoređivali, samo su unesene beleške da je izvesnoga dana upućeno pismo i Petreiusu, ali se ništa ne kaže i o njegovu sadržaju. Tako se spominju pisma² od 19 i 29 novembra 1540, 7 marta, 9 aprila i 19 juna 1541. Skupa s

¹ Ibid., 28.

² Ibid., 153, 158, 237, 270, 326.

pismom od 7 marta poslao je Petreiusu i dve grčke knjige, verovatno štampane.

U svom pismu od 11 novembra 1541, upućenom dubrovačkom nadbiskupu Trivulciju, Pelisje javlja da je primio njegovo od 18 augusta, kao i ono Nikole Petreiusa, te neku knjigu sinoda dukljanskih i barskih biskupa. Zbog toga je bio Trivulciju veoma zahvalan i spreman da mu prvom prilikom na isti način odvrati.¹ Zahvaljivao mu je i na novostima, koje mu je bio dostavio, te je ovom povereniku francuskoga kralja javljao o teškom porazu austrijske vojske, o turskom osvojenju Budima i o strahu kralja Ferdinanda I Habsburgovca, francuskoga protivnika, da ne bi Turci ušli i u Beč.

Ove veze između Petreiusa i kruga francuskih humanista dovodili su i Dubrovnik u direktni doticaj sa velikim kulturnim svetom onoga vremena. Ako, možda, neposredni udio Petreiusov na izgradnji čuvene rukopisne zbirke kraljeve Biblioteke u Parizu i nije bio znatan, njegov interes za klasična dela i rad u dubrovačkoj gimnaziji mora da su ostavili traga među Dubrovčanima. Za vreme njegova 12-godišnjega upravljanja dubrovačkom školom, prošli su čitavi redovi dubrovačke omladine kroz njegove ruke. Vršnjaci i savremenici Savina Bobaljevića, koga je Petreius onako nemilosrdno išibao „na konju“, bili su brojni kasniji dubrovački pesnici, pravници, diplomate, upravljači Republike i mnogi drugi koji su samo pokazivali interes za kulturni rad. U drugoj polovini XVI stoleća oni su preuzeli vodstvo u književnom, naučnom, filozofskom i ostalom kulturnom stvaranju Dubrovnika, pa su, svakako, pri tome stajali i pod uticajem svega onoga što su od svoga grčkog učitelja u školi naučili. A pojačani interes baš za grčke klasike i jezik, koji se opaža u delima nekolicine njih, iza-

¹ Ibid., 415–416. — „Molto Reverendissimo et Illustrissimo Monsignor, insieme con la lettera di Vostra Signoria dei XVIII del passato m'è pervenuto alli III del presente quella de messer Nicolas Petreo il libro de quelle si-

nodi di quei reverendissimi episcopi Diocleni et Antibarensi, che ella mi ha indirizzato si diligentemente; del che io le resto obbligatissimo et con desiderio aspettaro la occasion di far il medesimo verso di lei“.

zvan je, verovatno, pored drugih uzroka, i Petreiusovim radom i boravkom u Dubrovniku. Ljubav koju je Petreius, i kao Grk i kao helenista, osećao prema klasičnoj starini, mora da je izazvala sličnu ljubav i u njegovim učenicima. Na drugom mestu upozorili smo na, eventualne, slične uticaje jevrejskog pesnika Didaka Pira,¹ a ovde svraćamo pažnju na Petreiusov rad i na njegove veze s dubrovačkom omladinom iz polovine XVI stol. Neki nastavnici, koji su neposredno za njim preuzeli dubrovačku gimnaziju, samo su nastavili njegovo delo.

Za vreme svoga boravka u Dubrovniku, Petreius je naučno radio. Miran i sređen život rektora dubrovačke gimnazije bio je naročito pogodan za to. Napustivši Dubrovnik, Petreius je 1552 god. objavio u Veneciji svoje glavno delo, u kojem su bile sakupljene sve njegove rasprave.² Mislimo da je svoje poslednje godine života proveo u Italiji, možda u Veneciji, gde je i svoje delo štampao.

Jorjo Tadić

¹ J. Tadić, Jevreji u Dubrovniku do polovine XVII stolj. (Sarajevo, 1937), 298 – 314.

² Pored već spomenutih rasprava, Gesner, 523–524, navodi i ove Petreiusove radove: Polemonis Atheniensis librum de natura signorum interpretatione;

Hypocratis de hominis structura libellum; Dioclis de sanitate tuenda ad Antigonum regem epistolam. Melampi de naevis corporis tractatum;... edidit orationes, epistolas, carmina, epigramata... Sve je to štampano u Veneciji „apud Gryphum“.